

#regiondalarna

Samhällsutmaningar, förutsättningar och prioriteringar för regional utveckling i Dalarna

---

- erbjudande att till regeringen redovisa prioriteringar avseende det framtida regionala tillväxtarbetet, inklusive sammanhållningspolitiken

Datum 2019-05-15	Diarienummer	I samarbete med
Giltigt t.o.m	Versionsnummer	
För verksamhet	Godkänt av	

Innehåll

1	Sammanfattning.....	4
2	Inledning	6
3	Samhällsutmaningar, möjligheter och förutsättningar	7
3.1	Klimat	8
3.2	Demografi.....	8
3.3	Kompetensförsörjning	9
3.4	Balans i arbetslivet	11
3.5	Psykisk ohälsa och ungas mående	11
3.6	Kapacitet för innovation och utveckling.....	12
3.7	Industrin	13
3.8	Handeln.....	14
3.9	Besöksnäringen.....	14
3.10	Infrastruktur	15
3.11	Den civila sektorn	18
3.12	Täta och glesa miljöer	18
3.13	Bostadsförsörjning	19
3.14	Kapitalförsörjning	19
3.15	Integration.....	19
3.16	Jämställdhet	20
3.17	Digitalisering	20
3.18	De gröna näringarna	20
4	Prioriteringar och identifierade utvecklingsmöjligheter.....	21
4.1	Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud	21
4.2	Innovativa miljöer och entreprenörskap	22
4.3	Tillgänglighet och infrastruktur	23
4.4	Livskvalitet och attraktionskraft.....	23
5	Hur förhåller sig Region Dalarna till EU:s sammanhållningspolitik?.....	23
5.1	Socialfonden och Regionalfonden	23
5.2	Smart specialisering och interregional samverkan.....	24
5.3	Infrastruktur	26
5.4	Landsbygdspolitik.....	27
6	Gränsöverskridande samarbete	28
6.1	Länsövergripande samarbete i Norra Mellansverige.....	29
6.2	Interregsamarbeten	29
6.3	Industriell strukturomvandling	30

6.4	Vanguardinitiativet.....	30
7	Länets utvecklingsbehov avseende samverkan med statliga myndigheter	31
7.1	Kortsiktiga insatser	32
7.2	Statens roll i landsbygdspolitiken.....	32
7.3	Samverkan avseende kompetensförsörjning	33
8	Hur bidrar prioriteringarna till en social, ekonomisk och miljömässigt hållbar utveckling?	34
8.1	Innovation och företagande	34
8.2	Attraktiva miljöer och tillgänglighet.	35
8.3	Kompetensförsörjning	36
8.4	Internationalisering	37

---

1 Sammanfattning

Region Dalarna har tillsammans med övriga regioner av Regeringen erbjudits att inkomma en redovisning av analys och identifierade prioriteringar avseende framtida regionala tillväxtarbetet i respektive län. I detta avsnitt sammanfattas de viktigaste delarna i denna redovisning.

Region Dalarna

- menar att utvecklingsperspektivet bör stärkas hos statliga myndigheter, och inte minst bör det bättre utredas hur statliga insatser, regler och förordningar påverkar utvecklingen i såväl täta som glesa områden. En viktig aspekt är statliga jobb där staten måste upphöra att minska antalet statliga arbetstillfällen i kommuner utanför storstadsområdena. Överlag bör kopplingen mellan stad och landsbygd tydligare beaktas i diskussioner om regional utveckling. Här bör det regionala mandatet stärkas genom att all finansiering av utveckling på landsbygden bör samordnas under regionalt utvecklingsansvariga, och inte som idag delas upp på regionalt utvecklingsansvariga och Länsstyrelserna.
  - understryker vikten av att regionerna i ett tidigare skede involveras i dialogen med EU-kommissionen i processen att ta fram partnerskapsöverenskommelsen (PÖ)
  - betonar vikten av att den nationella nivån går in och ersätter den EU-finansiering som kommer att bli mindre under nästa programperiod
  - ser att den ökade andelen äldre kommer att innebära stora utmaningar då efterfrågan på välfärdstjänster förväntas att öka, dels ekonomiskt då skattekraften inte förväntas öka i samma takt, dels för kompetensförsörjningen med ett minskat eller oförändrat antal invånare i arbetsför ålder. I och med att allt fler äldre är vid god hälsa och har en god ekonomi öppnas också möjligheter upp för tjänster och produkter riktade till denna målgrupp, dvs. en ökad omfattning av *Silver economy*.
  - menar precis som övriga regioner i Norra Mellansverige att regionala representanter bör delta i Sveriges förhandlingar med EU-kommissionen om de framtida programmen och policyn
  - betonar vikten av att den nationella nivån beaktar "medelinkomstregionernas" förutsättningar och utmaningar. Här har EU-kommissionens pilotprojekt för industriell strukturomvandling gett värdefull kunskap som bör ligga till grund för dialogen mellan Dalarna och nationell nivå om regional utveckling och hur denna ska finansieras.
  - menar att en samverkan mellan de förvaltande myndigheterna för Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF+), i dialog med de regionalt utvecklingsansvariga, bör ske inför framtagandet av de regionala programmen samt regelbundet under hela programperiodens genomförande. Detta så att ERUF och ESF+ blir än vassare verktyg inom de prioriteringar som görs i regionerna i samverkan med nationell och EU-nivå.
-

- anser att nationell finansiering av regional utveckling och innovation i högre utsträckning bör kopplas till smart specialisering då det kommer att bli ett krav för finansiering från EU under nästa programperiod.
  - arbetet med uppdateringen av den nationella infrastrukturplanen inför 2022 samt revideringen av TEN-T-förordningen bör koordineras för att säkerställa att de strategiskt viktigaste satsningarna prioriteras
  - står liksom övriga län inför den största samhällsomställningen vi kommer behöva genomföra inom överskådlig tid i och med klimatförändringarna. Dalarna har liksom övriga län stora utmaningar i att hantera dessa men samtidigt goda förutsättningar att bidra med förnybar energi i form av vindkraft och bioenergi samt mycket skog vilket öppnar möjligheter för satsningar på de gröna näringarna.
-

2 Inledning

Region Dalarna har tillsammans med övriga regioner av Regeringen erbjudits att inkomma en redovisning av analys och identifierade prioriteringar avseende framtida regionala tillväxtarbetet i respektive län. Region Dalarna kommer under år 2019 att ta fram en ny regional utvecklingsstrategi – som i Dalarna heter Dalastrategin – vilket ger detta uppdrag speciella förutsättningar. Vi kan inte föregå arbetet med att ta fram en ny Dalastrategi vad det gäller att peka ut nya prioriteringar för Dalarnas framtida regionala utvecklingsarbete. Därför har vi valt att utgå från de prioriteringar som finns, och då främst de fyra vägvalen i den befintliga Dalastrategin samt de fyra identifierade styrkeområdena inom Smart specialisering. Naturligtvis diskuterar vi hur dessa prioriteringar som togs fram för några år sedan förhåller sig till de samhällsutmaningar, möjligheter och förutsättningar vi har identifierat som relevanta idag. Men givet de nuvarande prioriteringarnas heltäckande karaktär har det varit möjligt för de samhällsutmaningar, möjligheter och förutsättningar som vi identifierat att rymmas inom dessa prioriteringar.

I uppdraget anges att arbetet ska genomföras i samverkan med berörda kommuner, landsting samt länsstyrelser och andra berörda myndigheter samt även näringslivet och det civila samhällets organisationer i länet. Givet uppdragets sparsamma tidsramar har vi tvingats vara pragmatiska och i så stor utsträckning använda oss av befintliga nätverk samt låta vissa organisationer agera ombud för en större skara aktörer. Berörda kommuner och landsting hanterar vi i vår interna politiska process med Regionala utvecklingsnämnden, Beredningen för Dalarnas utveckling där länets samtliga kommunstyrelseordföranden ingår samt Direktörmötet där samtliga kommundirektörer ingår. Vidare har rådet för Smart specialisering samt rådet för Entreprenörskap getts möjlighet att ge inspel liksom Svenskt Näringsliv i Dalarna med branschorganisationerna Svensk handel och Teknikföretagen samt Företagarna i Dalarna. Avdelningen Hälsofrämjande och hållbar utveckling samt förvaltningen Kultur och bildning på Region Dalarna har getts möjlighet att komma med inspel. De senare jobbar tätt med det civila samhällets organisationer i länet och hade inför den Kultur- och bildningsplan som togs fram under 2018 därmed kunna vidarebefordra synpunkter från de dialogmöten som hölls i samband med denna process. I varje möte vi har haft med relevanta aktörer inom regional utveckling under den tid denna process har genomförts har vi berättat om vårt uppdrag och gett dem möjlighet att komma med inspel. Länsstyrelsen har inbjudits att bidra och kommit in med ett genomarbetat inspel och därutöver samlat länets myndigheter för ett bereda dem möjlighet att bidra till beskrivningen. Alla inspel har noggrant beaktats och i den mån det är möjligt tagits med i denna rapport. En del av inspelen faller dock utanför ramarna för detta uppdrag men kommer att beaktas i kommande arbete med att ta fram en regional utvecklingsstrategi i den mån det är relevant i den processen. Detta har vi dock varit tydliga med i vår dialog med länets olika aktörer inom regional utveckling.

---

3 Samhällsutmaningar, möjligheter och förutsättningar

I vissa avseenden delar Dalarna samma samhällsutmaningar, möjligheter och förutsättningar som de övriga länen i landet, medan det finns områden som Dalarna delar med några få län eller där Dalarna är tämligen unikt. Dalarnas län är landets fjärde största län till ytan och har lite drygt 287 000 invånare. Dalarna tillhör de län som har en stor yta i proportion till befolkningen och är tillsammans med de övriga sex nordligaste länen i Sverige de mest glest befolkade länen. Tillsammans med Gävleborgs län delar Dalarna en närhet från sina regioncentra till Stockholm, där tillväxten i Sverige är som störst just nu. Denna geografiska närhet utgör en möjlighet för Dalarna, genom möjliga utbyten med denna starka tillväxtregion, liksom för Stockholm där Dalarna kan bidra till att avhjälpa en överhettad exploaterings- och bostadsmarknad, en effekt som vi har sett i andra städer i Mälardalsregionen.

Dalarna har i högre utsträckning än många andra län i Sverige en flerkärnig arbetsmarknad där arbetsmarknaden är uppdelad såväl geografiskt som branschmässigt. Dalarna är med sina 6 stycken funktionella arbetsmarknadsregioner (FA-regioner) det län som tillsammans med Norrbotten, Västerbotten och Västra Götalandsregionen har fler än fyra FA-regioner. Men i inget annat län i Sverige utgör de två största FA-regionerna för mindre än 70 procent av sysselsättningen. Det kan finnas både för- och nackdelar med detta. En nackdel som ofta nämns är att Dalarnas regioncentra, Falun Borlänge-regionen, inte kan hävda sig med andra regioncentra för att attrahera såväl privata som offentliga lokaliseringar. Samtidigt finns en robusthet i att ha en så pass diversifierad arbetsmarknad som Dalarna har, såväl geografiskt som branschmässigt.

Den största FA-regionen i Dalarna är Falun-Borlänge med 75 000 sysselsatta följt av Avesta-Hedemora, Ludvika och Mora med cirka 17 000 sysselsatta vardera. Malung-Sälen och Vansbro kommuner utgör egna FA-regioner med drygt 5000 respektive knappt 3000 sysselsatta. Vård- och omsorg, Tillverkningsindustri, Utbildning, Handel, Bygg och Företagstjänster utgör de sysselsättningsmässigt största branscherna i länet, samtliga med flera än 10 000 sysselsatta. Vi ser stora förändringar inom Tillverkningsindustri och Handel vilket vi återkommer till nedan. Utöver dessa branscher är även Besöksnäring en viktig näring i Dalarna även om den inte når upp till riktigt samma antal som de största branscherna. Den är lite svår att mäta då den inte utgör en egen bransch i Statistiska centralbyråns näringslivsindelning (SNI) men uppskattas sysselsätta runt 6000–7000. Men förutom antalet sysselsatta är den viktig då den har en god sysselsättningsstillväxt och är lokaliserad i länets glesare delar. Mätt i antal gästnätter är Dalarna näst efter de tre storstadslänen det största besöksnäringslänet i landet.

Både invånarantalet, arbetstillfällena och antalet besökare har de senaste tio åren ökat i Dalarnas län som helhet. Detta har skapat ett växande behov av investeringar i infrastruktur, kommunikationer, bostäder, samt i den offentliga sektorn. Variationerna i länet är stora, både geografiskt och inom olika branscher. I områden med mindre gynnsamma förutsättningar finns det ett behov av ett tydligt och aktivt arbete för att stärka attraktivitet och

infrastruktur. Det är viktigt att alla som bor i Dalarna har lika möjligheter och förutsättningar att bidra till och kunna ta del av regional tillväxt och utveckling i olika delar av länet.

3.1 Klimat

Klimatfrågan är vår tids ödesfråga och vi står inför den största samhällsomställningen vi kommer behöva genomföra inom överskådlig tid. Klimatfrågan är en av regeringen mest prioriterade frågor vilket propositionen av Parisavtalet gör gällande. Klimatfrågan förstärks genom IPCCs rapport från 2018 som beskriver vilka konsekvenser en höjning av medeltemperaturen med 2 grader gör jämfört med en höjning med 1,5 grad. År 2045 ska Sverige vara klimatneutrala och i denna omställning går Sverige före.

Dalarnas utmaningar och möjligheter liknar de som finns i övriga landet. Det finns dock några skillnader som grundar sig på Dalarnas geografiska läge. Dalarna har en råvaruproducerande industri där det idag inte finns kostnadseffektiva lösningar för att ersätta det fossila bränslet. Det handlar om energikrävande produktionsprocesserna inom industrin men också transporterna till och från Dalarna och de globala marknaderna. Dalarnas natur- och kultur-miljövärden är en viktig faktor för besöksnäringen, där besökarna till stor del bilburna även om tåg och bussar också är vanliga. Det är långa avstånd mellan och inom Dalarnas kommuner vilket innebär sämre förutsättningar för en kostnadseffektiv kollektivtrafik. Däremot har Dalarna goda förutsättningar att bidra med förnybar energi i form av vindkraft och bioenergi. Dalarna har mycket skog vilket öppnar möjligheter för satsningar på de gröna näringarna. Det finns också stora förhoppningar på att bredbandsinfrastrukturen möjliggör nya digitala lösningar som kommer att stödja en hållbar utveckling genom tillgång till e-tjänster, cirkulära- och delningsekonomier samt en befolkning vid god hälsa.

Region Dalarna arbetar för att stärka klimat- och miljöperspektivet i det regionala tillväxtarbetet med en handlingsplan som tydligt visar hur klimat- och miljöperspektiven integreras i tillväxtarbetet och därmed påvisa hur Dalarna medverkar till att nå de nationella målen för en hållbar regional tillväxt.

3.2 Demografi

Sverige befinner sig liksom samtliga utvecklade länder i världen i en demografisk fas där såväl döds- som födelsetal är låga. Den sista stora babyboomgenerationen i Sverige var den vi ofta kallar för 40-talister och som är födda i senare halvan på 1940-talet och i början av 1950-talet. Barnkullarna har också ökat när denna babyboomgeneration kom i barnafödande åldrar i mitten av 60-talet liksom vi sett ökade barnkullar när dessa 60-talisterna uppnått barnafödande åldrar runt år 1990. Men dessa senare kullar har varit färre till antalet som en följd av att födelsetalen numera är lägre. Detta betyder att när babyboomgeneration nu har gått i pension så är det inte möjligt att ersätta dessa med de yngre som kommer in på arbetsmarknaden. De är helt enkelt för få. Samtidigt har en allt bättre sjukvård och hälsa lett till en allt högre medellivslängd. I befolkningen får vi en allt större andel äldre medan befolkningen i arbetsför ålder inte ökar i

samma takt. Storstadsområden har den yngsta befolkningen och har ett stort positivt födelseöverskott. Större kommuner har generellt sett födelseöverskott medan många små och glesa kommuner har en tämligen bekymmersam demografisk struktur med många äldre i relation till de i arbetsför ålder. Det är viktigt att förstå denna demografiska situation när de effekter de leder till ska hanteras.

I Dalarna är de demografiska utmaningarna stora, inte minst genom att allt färre personer måste försörja allt fler. Dalarna har, tillsammans med Södermanland, den högsta demografiska försörjningskvoten i landet. Utflyttningen av 19–24 åringar är med god marginal större än inflyttningen för denna åldersgrupp. I genomsnitt var flyttningsunderskottet inrikes i Dalarnas län -587 personer per år mellan år 2008–2018. Anledningen till att befolkningen i Dalarnas län ändå har växt med över 11 000 personer de senaste tio åren är invandring. Eftersom medelåldern bland de som invandrar till Sverige är lägre än hos den befintliga befolkningen innebär detta en förnygring av befolkningen i länet och därmed bidra till att öka andelen personer i arbetsför ålder.

Den ökade andelen äldre i befolkningen ses ofta som ett problem. Det finns förvisso en del kostnader förknippat med gruppen äldre, och det gäller särskilt de som är över 80 år, men man får inte glömma bort att det samtidigt kan öppna upp nya möjligheter. Det lyfts ibland i olika sammanhang att de som engagerar sig ideellt ofta är äldre, och att man skulle önska ett större engagemang bland yngre, för att få en återväxt i den ideella sektorn. Det man ibland glömmer bort är att gruppen äldre hela tiden fylls på och därmed också rekryteringsbasen av de som kan tänka sig att engagera sig ideellt. Med en större andel äldre i befolkningen blir denna rekryteringsbas än större. Vidare ser vi att alltför äldre är vid en god hälsa och att en hel del har en tämligen god ekonomi. När denna grupp växer öppnas också möjligheter för produkter och tjänster som särskilt riktar sig till dessa individer, något som benämns som *Silver economy*.

Trots att de flesta framgångsrika företag inte är särskilt gamla, så innebär en avveckling av ett fungerande företag, till exempel på grund av ålder och önskan om pension, ett missat tillfälle för en annan, möjlig företagare. Att ta över ett redan befintligt företag ger det ett försprång i form av upparbetad kundkrets, arbetssätt och inventarier samt erfarenheter hos eventuella samarbetspartners eller anställda.

3.3 Kompetensförsörjning

En kombination av att antalet äldre som försvinner från arbetsmarknaden är fler än antalet ungdomar som kommer in och ökade krav på kunskap har skapat en arbetskraftsbrist. Arbetslösheten i Dalarna har sjunkit och efterfrågan på arbetskraft är hög. Samtidigt råder en obalans på arbetsmarknaden. Flera av länets arbetsgivare är i behov av att utöka sin personalstyrka, men i dagsläget är det svårt att hitta personer att anställa med rätt kompetens. Såväl privat som offentlig sektor har stora kompetensbrister som hämmar tillväxt och välfärd. För att förbättra denna utveckling behöver matchningen på utbud och efterfrågan av utbildningsinsatser bli bättre. Sverige har en av de högsta

sysselsättningsgraderna i EU och arbetslösheten i Dalarnas län är lägre än i riket som helhet.

Arbetskraftsbrist och kompetensglapp i länet uppmärksammas även av EU-kommissionen i deras preliminära syn på prioriterade investeringsområden och grundläggande villkor för ett effektivt genomförande av sammanhållningspolitiken i Sverige 2021 – 2027, som en del av Landrapporten för Sverige 2019. De tillgängliga arbetstillfällena överensstämmer inte med de arbetslösas kompetens vilket innebär att arbetslösheten i dagsläget inte sjunker så mycket som den skulle kunna göra givet att efterfrågan på arbetskraft är stor. Arbetskraftsbristen är i sig en faktor som påverkar sjukskrivningstalen. De branscher i Dalarna som har högsta antalet sjukskrivningar i Dalarna är de som är i störst behov av arbetskraft, det vill säga de kvinnodominerande branscherna vård, omsorg och utbildning. Detta kan vara en av flera orsaker till att kvinnor också har högre sjukskrivningstal än män.

Trots att allt fler över 65 år förvärvsarbetar så är ålderskullarna som går i pension väsentligt större än de som är unga och träder in på arbetsmarknaden. Men för att bli ett bidrag till att lösa den problematiska kompetensförsörjningen krävs att invandrarnas kompetens tas till vara, och att de kommer in på arbetsmarknaden. Detta är särskilt viktigt i Dalarna mot bakgrund av länet har en av landets lägsta andel av befolkningen i arbetsför ålder samt ökande behov av kvalificerad arbetskraft.

Eftersom en gymnasieutbildning idag är gångbar för att få en varaktig anställning, är det viktigt att prioritera utbildningsinsatser för personer med en låg utbildningsnivå, och få dem att slutföra en gymnasieutbildning. Personer som har inte har någon gymnasieutbildning har däremot svårt att hävda sig på arbetsmarknaden och andelen arbetslösa i denna grupp är hög. Det är därför av stor vikt att så många som möjligt slutför gymnasiet, så att de inte behöver stöd från det offentliga och för att de behövs på arbetsmarknaden. Den stora kompetensbrist som råder i länet gäller såväl yrken med krav på gymnasial utbildning som yrken med krav på eftergymnasial utbildning. De som har slutfört minst en gymnasial utbildning har goda möjligheter att få jobb.

Utöver utrikes födda och arbetssökande med endast förgymnasial utbildning består arbetskraftsreserven idag också av många som lever med funktionshinder. Här kan arbetsgivare behöva erbjuda flexiblare villkor för att dessa ska kunna tas i anspråk på Dalarnas arbetsmarknad. Det kan handla om anpassningar av såväl omfattning, arbetstider som förändringar av den fysiska arbetsmiljön. Att få individer med funktionshinder i arbete är en vinst för såväl samhället, med bidrag till att lösa kompetensförsörjningen, som för individen som får en mer meningsfull och ekonomiskt bättre tillvaro. Denna typ av insatser bör även ske redan under dessa individers skolgång, då vi ser att denna grupp avbryter sina studier i högre utsträckning och har en lägre utbildningsnivå än andra. Att i så stor utsträckning som möjligt öka chanserna för dem att gå klart gymnasiet kan ge stora besparingar senare i livet hos dessa individer, på såväl samhällelig som individuell nivå.

3.4 Balans i arbetslivet

Den arbetskraftsbrist som beskrivits ovan riskeras att leda till, och har i vissa yrken redan lett till, en löneglidning. En del av detta handlar om en ökad omfattning av hyrpersonal vilket ökar kostnader och samtidigt riskerar att försvåra ett långsiktigt upprätthållande av kvaliteten i verksamheter. Men även lönekostnader för anställd personal ökar i takt med den ökande arbetskraftsbristen. Detta har varit påtagligt inom utbildningssektorn där lärarlöner har ökat men där intäkterna i kommunerna inte ökar i samma takt då andelen av befolkningen i arbetsför ålder sjunker. Kommunerna hamnar då i en situation med allt högre löner samtidigt som skatteintäkterna sjunker, en ekvation som är svår att lösa. Det har uppmärksammats att många kommuner löser denna ekvation genom att räkna upp anslagen till skolan, men inte i samma takt som kostnaderna ökar. På så sätt kan man hävda att man satsar på skolan, då anslagen ökar i absoluta tal, men samtidigt som man sparar då resurserna är mindre i relation till kostnaderna. Denna post i kommunbudgetarna brukar benämnas effektivisering eller digitalisering men utan att det anges hur detta ska gå till. Ansvaret för att effektivisera verksamheten varje år läggs därmed på redan hårt belastad personal ute i skolorna. Vi har sett en trend med ökade stressrelaterade sjukskrivningar och det finns en påtaglig risk att denna trend fortsätter och kanske till med ökar i intensitet om resurserna till skolan fortsätter att minska. Diskussioner om hur resurser till offentliga verksamheter urholkats har lyfts alltmer i det offentliga samtalet, och det är viktigt att ha en diskussion om detta då vi inte kan se att de demografiska förutsättningarna kommer att förändras nämnvärt inom en överskådlig framtid. Snarare ligger utmaningen i att anpassa verksamheter efter de resurser som står till förfogande, antingen genom att hitta reella effektiviseringar eller genom att sänka utbudet alternativt kvaliteten på välfärdstjänsterna.

3.5 Psykisk ohälsa och ungas mående

Sedan ett trettiotal år tillbaka ses, både i Sverige och Dalarna, växande skillnader i hälsa mellan grupper med olika utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå desto bättre hälsa. Skillnader i hälsa ses även när olika geografiska delar av länet jämförs med varandra. De ökade skillnaderna i hälsa mellan olika befolkningsgrupper och platser speglar en pågående förlust av social hållbarhet i samhället och indikerar även förlorad ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Att minska skillnader i hälsa är därmed både ett mål i sig och ett medel för utvecklingen av ett hållbart samhälle.

Växande skillnader i hälsa mellan grupper är skadliga för samhället som helhet och förklaras av ojämlika men åtgärdbara förhållanden i fördelningen av pengar, makt och andra resurser. Det handlar om resurser som möter upp mänskliga basala behov och som själva samhällsbygget är till för att tillgodose. Det är dels yttre resurser såsom friska ekosystem, en hälsosam livsmiljö, stödjande miljöer, socialt kapital och ekonomiska resurser dels inre resurser som tillit, kompetens, framtidstro, känsla av delaktighet, meningsfullhet och gemenskap.

Staten har sitt ansvar. Därtill finns ett starkt regionalt och lokalt självstyre, som på demokratisk grund, har stort inflytande på de påverkbara faktorerna i samhället som bestämmer befolkningens livsvillkor, hälsa och välbefinnande. Men för att kunna utöva en gynnsam påverkan på befolkningens hälsoutveckling, hälsans bestämningsfaktorer och en hållbar samhällsutveckling krävs åtgärder inom alla sektorer och på alla nivåer.

God och jämlik hälsa är en förutsättning för en gynnsam samhällsutveckling, både ekonomiskt och socialt. Bristande och ojämlik hälsa i befolkningen innebär, förutom lidande hos de drabbade, en förlust av mänsklig potential, en dränering av resurser i alla sektorer och är hämmande för samhällsutvecklingen. God och jämlik hälsa, å sin sida, bidrar till ökad produktivitet, fler yrkesaktiva, högre utbildningsnivå, ökat sparande, friskare åldrande, mindre utgifter för sjuk och socialförsäkring, mindre av förlorade skatteintäkter samt minskad förekomst av sociala risker.

Sedan 2010, då sjukpenningtalet var lägre än det någonsin varit tidigare, har det skett en ökning inom samtliga yrkeskategorier. Störst ökning har skett inom service-, omsorgs- och säkerhetsarbete samt lärararbete med kortare utbildning. Psykisk ohälsa är den främsta orsaken till sjukskrivning.

Under hösten 2018 genomfördes Lupp-enkäten i samtliga kommuner i Dalarna (Lupp står för lokal uppföljning av ungdomspolitiken och enkäten berör ungas livsvillkor i bred mening och genomförs på högstadiet respektive gymnasiet). Inledande analyser av enkätsvaren har gjorts och visar på att andelen unga som mår ganska eller mycket bra har sjunkit sedan enkäten genomfördes senast år 2015. Detta gäller också de som anger att de är ganska eller mycket nöjda med livet som helhet. En något lägre andel uppger att de ser ganska eller mycket positivt på framtiden. Givet att arbetsmarknadsutsikterna är mycket goda för unga som slutför sin gymnasieutbildning är dessa resultat förvånande. Att allt fler är i sysselsättning i länet torde ge bättre förutsättningar till goda uppväxtvillkor för länets unga. Det finns en stor grupp unga som har anlänt till Sverige och Dalarna under senare år, och många av deras föräldrar har ännu inte etablerat sig, men mönstren kvarstår även om vi lyfter ur denna grupp ur analysen. En förklaring till detta kan vara minskade resurser till skolorna och den svåra arbetskraftsbristen i skolan, då skolan har stor betydelse för ungas välmående.

3.6 Kapacitet för innovation och utveckling

Idag finns det ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv i Dalarna som har byggts kring trä, stål och överföring av högspänd likström, samt besöksnäring. En hög grad av internationalisering innebär dock samtidigt att länets näringsliv är känsligt för förändringar på den globala marknaden. Industrin har ett starkt fokus på specialprodukter som kräver storskalighet, både i utbud och efterfrågan, vilket kräver tillgång till en global marknad. Delar av den storskaliga industrin blir alltmer kunskapsintensiv och vi ser en överflyttning av högkvalificerad personal från Tillverkningsindustri till Företagstjänster. Detta flöde har dock geografiska konsekvenser då högkvalificerade företagstjänster i större utsträckning än inom Tillverkningsindustri lokaliseras i storstäder eller större städer.

Europeiska kommissionens DG REGIO (Generaldirektoratet för regional- och stadspolitik) definierar Norra Mellansverige (Dalarna, Gävleborg och Värmlands län) som en av tre "medelinkomstregioner" i Sverige som särskilt bör tas i beaktning i arbetet med att bredda innovationsbasen och diskussioner kring investeringar i forskning och innovation.

Medelinkomstregioner är regioner i EU-medlemsstater som har stabil ekonomisk tillväxt och är för välmående för att ta del av kapacitetshöjande EU-medel. Samtidigt karaktäriseras de av brist på lämplig kompetensbas; höga arbetskraftskostnader, avindustrialisering; svårigheter att locka till sig investeringar; svaghet i förmåga att tillägna sig konkurrensutsatt finansiering; samt lägre andel finansiering än mindre utvecklade regioner inom ramen för EU:s sammanhållningspolitik. Dessa aspekter bidrar till att regioner som tillhör gruppen hamnar i en så kallad "middle income trap". Region Dalarna anser att denna aspekt inte tas i tillräcklig beaktning i den nationella analysen av strukturfondsmedlens användning i landets regioner och hur avhängiga specifikt medelinkomstregionerna är av dessa medel för en gynnsam regional utveckling.

3.7 Industrin

Antalet sysselsatta inom branschen Tillverkningsindustri har sjunkit kraftigt under det senaste decenniet. En del av denna nedgång handlar om att industriföretag organiserar sig på ett annat sätt än tidigare och har lagt ut delar av verksamheten på egna bolag, bolag som registreras i andra branscher än i Tillverkningsindustri. En annan förklaring är en ökad användning av konsulter, vilka registreras inom branschen Företagstjänster och vi kan se stora flöden mellan denna bransch och Tillverkningsindustri. Således är en del av den starka tillväxten inom tjänstesektorn kopplad till industrin vilket medför att en vattentät uppdelning av näringslivet i varor och tjänster inte längre är relevant. En sådan syn riskerar att leda till att vi missar de värden som industrin har för samhället idag, och inte minst till en falsk motsättning mellan dessa båda sektorer. De är starkt sammanflätade och utbytet dem emellan är stort. Det den stora nedgången av antalet sysselsatta i Tillverkningsindustri säger oss är att det pågår en strukturomvandling inom industrin och att det är viktigt för oss att förstå den för att göra relevanta insatser där det behövs. För även om industrin har en fortsatt stor ekonomisk betydelse och är viktig för länets utveckling så finns problem som behöver lösas. Som nämnts ovan finns det indikatorer på att innovationskraften i Dalarnas näringsliv är låg. Här finns en problematik med en generellt sett låg utbildningsnivå, för låg tolerans och mångfald samt svag diversifiering av branscher.

En preliminär kartläggning av industrins kompetensförsörjningssystem under vintern 2019 ger vid handen att det finns stora brister, på såväl gymnasial som eftergymnasial nivå. Här finns utrymme för förbättringar på såväl regional som lokal nivå och regionalt utvecklingsansvariga (RUA) har en viktig roll i att beskriva kompetensförsörjningssystemet och att samverka med relevanta aktörer. RUA har en helhetsbild av kompetensförsörjningssystemet i denna men även i andra branscher, och ett ansvar för den regionala utvecklingen som övriga aktörer inte har och inte kan förväntas ha. Dessa aktörer sitter dock på kunskap och information

som RUA behöver för att kunna ta fram en helhetsbild av kompetensförsörjningssystemet.

Industrin i Dalarna kräver mycket energi och är därmed viktig i arbetet med att dämpa klimatförändringarna. Detta är något branschföreträdare är medvetna om och de ser ett stort värde i att energieffektivisera och bedriva ett gott miljöarbete. De menar dock samtidigt att det finns miljöåtgärder där kostnaderna överstiger intäkterna, där marknaden så att säga inte premierar miljöarbetet. Här uppstår en problematik då en stor del av svensk industri agerar på en global marknad, och det finns länder med väsentligt lägre miljökrav dit tillverkningen kan flyttas om miljökraven blir alltför hårda alltför snabbt i Sverige, vilket totalt sett skulle leda till en försämring för klimatet och att Sverige skulle tappa verksamhet till andra länder.

3.8 Handeln

Vi har sett en mycket snabb utveckling inom Tillverkningsindustrin men frågan är om inte handeln är den bransch där vi ser den snabbaste utvecklingen just nu. E-handeln ökar markant och så även den utländska delen av e-handeln. Båda dessa trender har redan och kommer framöver att innebära stora konsekvenser i den fysiska miljön i Dalarna. Detta sker i en bransch som redan har omstrukturerats dramatiskt under de senaste decennierna, med en utveckling mot färre och större butiker där de allra flesta är lokaliserade i större tätorter. Detta har inneburit att många mindre tätorter har förlorat sitt serviceutbud på orten och istället hänvisas till närmaste större tätorter. Samtidigt har e-handeln inneburit ett kraftigt ökat utbud via e-handel även i mindre tätorter och landsbygd så länge det finns fungerande internet och paketutlämning. Det som nu händer är att det fysiskt lokaliserade serviceutbudet tunnas ut även i större tätorter, naturligtvis ger e-handeln även här invånarna ett mångfalt mycket större utbud än vad de fysiska butikerna någonsin har kunnat erbjuda men denna förändring medför fysiska konsekvenser. Stadskärnorna i svenska tätorter är under förändring. Framförallt sällanköpshandeln minskar medan caféer och restauranger ökar på många platser. Att beakta om handeln minskar i stadskärnorna är att Handel är en av få branscher som erbjuder jobb för lågutbildade.

Från branschens sida lyfter man – utöver e-handeln - säkerhetsfrågan som en av de viktigaste för handelsföretagens överlevnad. Man upplever att rån, hot och stölder har ökat markant under senare år vilket är ett problem för medarbetarnas trygghet och ekonomiskt för handelsföretagen. Vissa typer av butiker, såsom juvelerare och mobilteleförsäljning har svårt att få försäkringar på grund av att riskerna är så höga, och varför det öppnas få nya butiker. Polisen klarar inte av att hantera dessa säkerhetsproblem då de redan är för hårt belastade och kommunerna har ingen rådighet i frågan. Lösningen för de som har råd är privata lösningar, och särskilt i glesare områden där polisen är låg. Detta slår hårt mot handeln som har små marginaler.

3.9 Besöksnäringen

Besöksnäringen är en viktig näring i länet, inte minst i glesa miljöer. Även om vintersportdestinationerna numerärt står för en stor del av

besöksnäringen finns också en besöksnäring tätt kopplad till hembygdsrörelsen och föreningslivet.

Det finns en problematik när besöksnäringsskommuner måste tillhandahålla VA och annan infrastruktur för en befolkning som är upp till tio gånger större än antalet invånare i kommunen. Det är tufft för kommunerna ekonomiskt, särskilt i glesa kommuner där det går oerhört mycket fler meter ledningar per kommuninvånare jämfört med täta platser. Problematiken med brytpunkt för beskattning i kommun den 1: a november har också lyfts, vilket i princip omöjliggör för säsongsarbetare att skatta i besöksnäringsskommunen ens om de skriver sig där då de oftast anländer i mitten av december. Det borde rimligtvis vara möjligt för individer att betala skatt i mer än en folkbokföringskommun under ett år och inte enbart i den man har varit skriven i just 1 november.

3.10 Infrastruktur

Goda kommunikationer och bra transportmöjligheter är viktiga för att Dalarna ska ha ett bra kommunikationsutbyte både inom länet och med omvärlden. Infrastrukturen har en stor betydelse för Dalarna men är även bra för hela Sveriges exporttillväxt, och en förutsättning för en fortsatt god tillväxt av besöksnäringen som till stor del är lokaliserad i norra länsdelen. Fungerande infrastruktur i form av såväl person- som godstransporter på väg, järnväg, bredband och paketutdelning är avgörande för att det även fortsättningsvis ska vara möjligt att upprätthålla ett flerkärnigt, tämligen diversifierat näringsliv i hela Dalarna. I takt med att företag lokaliseras i kluster och blir alltmer specialiserade, behöver människor resa allt längre för att hitta arbeten som motsvarar deras kompetens.

En förbättring av infrastrukturen i Dalarna utvecklar arbetsmarknaden i regionen och omkringliggande län genom att företag får bättre möjligheter att hitta arbetskraft med rätt kompetens inom ett rimligt tidsmässigt avstånd. Tätare och snabbare kommunikationer skapar förutsättningar för att företagets kompetensförsörjning och behovet av tillförlitliga godstransporter kan säkras. Detta gäller inte minst då viktiga delar av Dalarnas näringsliv är verksamma på de globala marknaderna och det inte finns någon hamn i länet. Det är av största vikt att godstrafiken har goda förbindelser till hamnar såväl öster- som västerut.

Dalarna har för närvarande två reguljära flygplatser; Dala Airport i Borlänge och Mora-Siljan flygplats i Mora. Ingen av de båda flygplatserna har fått beslut om allmän trafikplikt vilket innebär att det i nuläget endast är möjligt med trafik på kommersiell basis (ingen stödersättning till operatör får utgå). Då inget nuvarande bolag finner underlag för sådan trafik så finns för närvarande ingen reguljärtrafik. Detta är en förödande situation för besöksnäringen och näringslivet i Norra Dalarna, med en befolkning på drygt 50 000 invånare och ett geografiskt område större än Stockholms och Uppsala län tillsammans, då tillgängligheten blir starkt reducerad. Några av konsekvenserna är att företag väljer att flytta sina säljkontor till Stockholm samt att internationella företagsrepresentanter tvingas chartra eget flyg för snabba, verksamhetskrävande besök i regionen. För södra Dalarna är effekterna något mindre då avståndet mellan Arlanda, oavsett om du åker tåg eller bil, fortfarande är mer överkomliga i tid även om det inte är

jämförbart med flyg till/från Borlänge. Båda flygplatserna har en betydande roll för sjukvården, då ambulansflyg är vanligt förekommande och i mindre omfattning även organtransporter. Dala Airport har även en relativt omfattande chartertrafik, som är högt uppskattad av regionsinvånarna och kan utvecklas. Vidare fyller båda flygplatserna en mycket viktig funktion inom samhällsberedskapen, avseende ex. brandflygsinsatser. Försvarsmakten nyttjar även flygplatserna återkommande inom sin övningsverksamhet och utgör en vital infrastruktur vid beredskapshöjande åtgärder.

Scandinavian Mountains Airport i Rörbäcksnäs, Sälen är en satsning på en ny flygplats för besöksnäringen som syftar till att skapa en funktionell region över nationsgräns i inre Skandinavien. Målsättning är att etablera "Internationell helårsturism" i Norra Dalarna och ökad internationell konkurrenskraft. Den snart färdigbyggda flygplatsen i Sälen tillsammans med flygplatserna i Borlänge och Mora för vidare transfer, har en räckvidd på 210 miljoner invånare inom två timmar.

Även Arlanda flygplats är av stor betydelse för näringslivet i Dalarna och i synnerhet för besöksnäringen då många utländska besökare flyger till Arlanda för att sedan ta sig vidare till de olika resmål som finns i länet. För Dalarnas näringsliv utgör flygplatsen en möjlighet att kunna verka och utvecklas på den globala arenan.

Flygtrafiken till och från Dalarna är viktigt för länet även om den står för en relativt liten andel av de totala transportererna. Om man ser till antalet transporter av såväl personer som gods är det idag väg och järnväg som står för den största delen. I ett så pass glest län som Dalarna är kommer vägtransporterna att vara fortsatt viktiga för att länets alla delar ska ges förutsättningar att erbjuda attraktiva platser att bo och verka på. Men givet de klimatutmaningar som Dalarna står inför ser vi att det är nödvändigt att en så stor andel som möjligt av person- och godstransporter görs på järnväg. De svenska järnvägstransportererna är synnerligen klimatsmarta givet den goda tillgången på fossilfri el som finns i Sverige.

Region Dalarna gör samma analys som *Industrins Ekonomiska Råd* i rapporten *Industri under omvandlingstryck* (2018) i att det finns en betydande och växande industri i såväl stora som små regioner och att det därmed torde vara rationellt att förse regioner utanför storstäderna med god infrastruktur, inte minst vad gäller att erbjuda goda transporter till och från storstadsregionerna. De menar därför att det *"är märkligt att när det största infrastrukturprojektet på många år lanserades i Sverige så handlade det ensidigt om att knyta ihop de tre storstadsregionerna med snabbtåg...Det är möjligt att ett sådant projekt går att försvara även om det enligt enstämiga kalkyler inte är samhällsekonomiskt lönsamt. Men det är väldigt svårt att förstå att det prioriteras framför att knyta landets övriga regioner närmare en storstad"*.

Riskerna med att urholka förutsättningarna för tillväxt – där järnvägen utgör en viktig del - i regioner utanför storstadsregionerna är att de tvingas att flytta, antingen till storstadsregionerna eller till ett annat land. Nyttan i att verksamheter anses sig nödgade att flytta till regioner med en överhettad bostadsmarknad och höga markpriser kan ifrågasättas. Det finns många

goda skäl att ge alla regioner goda förutsättningar för tillväxt, men där sammanhållningen i samhället samt att en god tillväxt i mindre regioner kan utgöra en ventil för de redan överhettade marknaderna i storstadsregionerna är två som är värda att nämna.

Utöver en stark industri som *Industrins Ekonomiska Råd* pekar på har Dalarna dessutom besöksnäringen och de gröna näringarna som redan idag utgör en betydande del av tillväxten och som därutöver har en stor potential för framtida tillväxt. Om bara grundläggande förutsättningar finns på plats.

En snabb och stabil internetuppkoppling blir allt viktigare för att kunna arbeta, leva och bo, oavsett om man bor i staden eller på landsbygden. Digitaliseringen har potential att kunna bidra med en omfattande effektivisering av det offentliga och till en förbättrad livskvalitet och samhällsservice för medborgarna i Dalarna. I länet bor och verkar det människor med olika förutsättningar. Långa avstånd, glesbygd, bebyggelse i svårtillgänglig terräng och infrastruktur är vanligt.

Att samtliga människor i Dalarnas län ska ha tillgång till bredband är en förutsättning för att alla ska ha samma möjlighet till samhällsservice på ett jämlikt sätt, och för att företag ska kunna utvecklas i alla delar av länet. Detta ligger i linje med EU:s politiska mål om ett smartare Europa genom en innovativ och smart ekonomisk omvandling (PO1), inom sammanhållningspolitiken. Det finns också stora förhoppningar på att en förbättrad bredbandsinfrastruktur möjliggör nya digitala lösningar som kommer att stödja en hållbar utveckling genom tillgång till e-tjänster, cirkulära- och delningsekonomier samt en befolkning vid god hälsa. Det har också lyfts att ett alltför stort ansvar för bredbandsutbyggnaden idag läggs lokalt.

Den senaste kartläggningen från Post- och Telestyrelsen visar att 66 procent av hushållen och 62 procent av företagen i glesbygd i Dalarna fortfarande saknar snabbt bredband (minst 100 Mbit/s) i närheten, dvs man har inte möjlighet att skaffa fast bredband om man önskar. Att bygga bredband i glesbygd är dyrt. Det är längre sträckor som måste grävas och det finns färre fastigheter längs sträckan som medfinansierar utbyggnaden genom anslutningsavgiften. Vi ser redan idag att ambitioner att bygga fiber till flera geografiskt stora men också avlägsna områden i Dalarna inte gått att realisera ens med det 50-procentiga EU-stöd vi haft från regionalfonderna. I Dalarna återstår utbyggnad till drygt 10 000 hushåll och knappt 5 000 företag (arbetsställen) i glesbygd. Även om aktörerna arbetar med kostnadsreduceringar och kanske mer trådlösa förbindelser i de svåraste fallen så kommer samhället att behöva stötta utbyggnaden om bredbandsmålet 95 procent tillgång ska kunna realiseras. Kommunerna klarar inte själva den mångmiljon-investering som det innebär att ansluta invånarna till bredbandsnätet och därför är möjligheten att använda EU-medel till den fortsatta bredbandsutbyggnaden mycket angelägen och ses som en förutsättning för vår möjlighet att lyckas. I huvudsak är det pengar till accessnät som behövs.

3.11 Den civila sektorn

Tillsammans med skolan är föreningslivet ett ställe där barn och ungdomar från olika bakgrunder möts. En förening kan handla om idrott, kultur, friluftsliv, umgänge, språk och mycket annat. Idrottsrörelsen är en viktig aktör för att skapa arenor för språk, rörelse, kamratskap och sociala nätverk. Totalt har idrottsföreningarna i länet 163 000 medlemmar. Genom ett utökat samarbete mellan föreningar och andra samhällsaktörer skapas förutsättningar för en mer jämlik hälsa och en bättre integration. Den ideella sektorn är en viktig resurs som ska vara integrerad i det regionala tillväxtarbetet.

3.12 Täta och glesa miljöer

På samma sätt som tätorter, städer och storstäder har landsbygden särskilda förutsättningar. Regional utvecklingspolitik syftar till att skapa förutsättningar för hela territoriet utifrån varje plats specifika möjligheter och utmaningar. Den samlade utvecklingen i länet hämmas av att landsbygderna idag inte hanteras som övrig utvecklingspolitik. En uppdelning av stad och land tenderar att leda till att platser ses som närande (orststäder) och tärande (landsbygd och mindre städer). Detta stämmer inte överens med verkligheten utan är snarare ett uttryck för ett institutionellt system som har byggts upp.

Det är av stor vikt att främja kopplingen mellan stad och landsbygd, inte minst i ljuset av de samhällsutmaningar som idag finns både i Dalarna och globalt, där det finns flera studier som visar att invånare i glesa områden känner sig osynliggjorda och inte inkluderade i samhället vilket påverkar sammanhållningen i samhället negativt. Utmaningar som kan nämnas i detta sammanhang är demografi kopplat till en åldrande befolkning, integration, urbanisering samt en pågående industriell omvandling. För att jobb ska finnas och tillväxt ska ske i Dalarnas alla delar, krävs det en tillgång till en grundläggande service på alla ställen där människor verkar och bor. Vad denna grundläggande service består i måste diskuteras öppet och transparent, på lokal, regional och nationell nivå.

Det finns föreställningar om att all tillväxt och kreativitet finns i storstäderna, och denna syn riskerar att leda till förödande konsekvenser för såväl sammanhållningen i samhället som den lokala och regionala utvecklingen. Inte sällan är det den offentliga sektorn som är drivande i urbaniseringen. Även om varje centralisering av verksamheter är ekonomiskt rationell på kort sikt så kan den sammanlagda effekten av samtliga centraliseringsbeslut ge negativa konsekvenser på längre sikt.

I de dialoger vi haft i och med detta regeringsuppdrag har det lyfts en frustration över regler och system som är utformade för täta miljöer och som i många avseenden fungerar dåligt i glesare miljöer. Ett par exempel som har lyfts är VA samt gång- och cykelvägar där kraven är orimligt höga i många områden vilket gör en utbyggnad orimlig ekonomiskt trots att man menar att man skulle kunna klara av utbyggnaden lokalt med lägre krav i regelsystemen.

3.13 Bostadsförsörjning

Befolkningsökningen i Dalarnas län i kombination med ett lågt bostadsbyggande har gjort att bristen på bostäder har ökat. Det råder enligt Länsstyrelsens årliga bostadsmarknadsenkät ett underskott på bostäder i en övervägande del av länets kommuner. Anledningen till att bostadsbyggandet har begränsats i Dalarna anges vara främst höga produktionskostnader, svårigheter för byggaktörer att få lån och brist på detaljplanelagd mark i attraktiva lägen. Problematiken att vi idag inte klarar av att bygga nya bostäder där boendekostnaden blir rimlig för de grupper som är i störst behov av bostad, som unga och nyanlända, delar Dalarna med övriga landet men är likväl en synnerligen svår och viktig samhällsutmaning för länets och hela landets utveckling.

Det behövs ett långsiktigt arbete med att bygga nya bostäder, större som mindre, för att täcka upp obalansen i bostadsutbudet. Hushåll med svaga ekonomiska förutsättningar är de som idag har svårast att få tag i en bostad. Grupper som här är överrepresenterade är unga, studerande, nyanlända, äldre och personer med funktionsnedsättning. Förutom en strävan av att öka bostadsbyggandet generellt, behövs åtgärder för att tillgodose bostadsförsörjningen för de grupper som har det svårast på bostadsmarknaden.

3.14 Kapitalförsörjning

Flera aktörer i länet har lyft problematiken med brist på kapital. Detta gäller såväl privatpersoner som företag, och särskilt i länets mindre kommuner och glesare delar. När bankerna har stängt fler och fler lokalkontor försvinner också lokalkännedomen med dem. Detta betyder att det är svårare att få lån, både till privatbostäder och till lokaler för företag. Det har lyfts exempel på när banker inte vill bevilja lån till företag i mindre kommuner med mindre än att de flyttar sin verksamhet till länets regioncentra. Problematiken med att få lån till privatbostäder där marknadsvärdet understiger produktionskostnaden är väl känd men inte desto mindre mycket problematisk.

3.15 Integration

För att säkerställa kompetensförsörjningen, befolkningstillväxten och den fortsatta ekonomiska tillväxten måste länet bli bättre på att ta vara på invandrades kunskaper och färdigheter. Det förutsätter inte bara anpassade utbildningar och anställningar för målgruppen utan också en ökad kunskap och förståelse hos länets institutioner och företagare om migranters villkor och kulturella bakgrund.

Att utrikes födda personer är en heterogen grupp med olika bakgrund blir tydligt när utbildningsnivån i gruppen studeras. Samtidigt som andelen med eftergymnasial utbildning är på ungefär samma nivå som den inrikes födda delen av befolkningen är det även vanligare med mycket låg utbildningsnivå bland de som är utrikes födda. För de högutbildade utrikes födda är en effektiv valideringsprocess viktig. För de lågutbildade utrikes födda är investeringar i utbildning och kompetens viktigt för att stimulera produktivitetstillväxten och avhjälpa kompetensglappet som finns på stora delar av arbetsmarknaden.

Förutsättningarna är goda givet arbetsmarknadsläget men det förutsätter att migration ses som en möjlighet och migranter som en tillgång för den fortsatta utvecklingen. Det finns vissa indikationer på att Dalarna inte förmår behålla de som invandrat till länet de senaste åren. Om det visar sig stämna kommer den positiva befolkningstillväxten snart att vändas till en sjunkande befolkning, om de som invandrat till länet efter några år flyttar till andra län. Det är av största vikt att vi tar tillvara de individer som flyttat till Dalarna under senare år för att vi ska kunna klara kompetensförsörjningen. Här finns några aspekter som är viktiga för att detta ska lyckas. Språket är viktigt för integrationen, och utöver SFI har arbetsplatser visat sig vara mycket effektiva för att lära sig svenska. Således innebär ett jobb för en nyanländ både försörjning och en bättre möjlighet att läras sig språket för att därmed i högre grad inkluderas i det svenska samhället. Det är dock viktigt att förstå att en breddad rekrytering kan kräva insatser och tid för att uppnå en god produktivitet.

3.16 Jämställdhet

Antalet kvinnor i styrelser eller ledningsgrupper i Dalarnas företag blir inte fler. Detta innebär en utmaning i utvecklingen av företaget, då en sammansättning av individer med olika erfarenheter och kompetenser är av stor vikt för en god utveckling av både organisationer, tjänster och produkter. För att Dalarna ska vara attraktivt för så breda grupper som möjligt är det av stor vikt att kvinnor ser möjligheter att utvecklas i vårt län. Det är framförallt i de som nyss har eller står i begrepp att bilda familj som flyttar till Dalarna. Om inte kvinnor ser att det finns möjligheter att utvecklas i Dalarna och väljer ett annat län, går vi miste om en inflyttning av såväl kvinnorna som deras familjer.

3.17 Digitalisering

Region Dalarna behöver tydliggöra och säkerställa den pågående digitaliseringen av samhället. Detta ska ske genom strategisk samverkan och kompletterande insatser som främjar användningen av digitala arbetssätt, verktyg och tjänster. Digitalisering har en central roll i främjandet av hållbar regional tillväxt och potential för att minska betydelsen av det geografiska avståndet för medborgarna. Digitaliseringen ska bidra till ett mer inkluderande samhälle med bättre tillgänglighet och ökade möjligheter att bo och driva konkurrenskraftiga företag i hela Dalarna.

3.18 De gröna näringarna

I Dalarna står de gröna näringarna för en betydande del av sysselsättningen. Det gröna näringslivet, där livsmedelsproduktionen ingår skiljer sig från andra näringar när det gäller tillväxt. Dels då jordbruket och livsmedelsförädlingen leder till arbetstillfällen i hela länet dels att när omsättningen ökar inom den gröna näringen leder det till fler arbetstillfällen inom andra sektorer. En god restaurangnäring och lokal produktion bidrar till mervärden som stärker besöksnäringen och skapar förutsättningar för en ökad livsmedelsproduktion. De gröna näringarna har en viktig roll i forandet av det attraktiva landskapet i Dalarna och den lokala maten är en del i berättelsen om bygden. Med ökad globalisering, migration, klimat- och miljöförändringar blir en säker livsmedelsförsörjning allt viktigare.

Befintliga resurser inom livsmedelsområdet är inte tillräckliga vid samhällsstörningar vilket gör den lokala livsmedelsproduktionen i Dalarna viktig. Klimatförändringarna ställer också nya krav på livsmedelsproduktionen och det finns ett ökat behov av att klara extrema väderhändelser som till exempel torra och stora regnmängder. Därför behöver Dalarna ett robust produktionssystem som klarar av att försörja länet med mat även i en förändrad framtid.

Ett hållbart skogsbruk är en central del i en växande bioekonomi som bidrar med förnybar råvara som ersätter fossila bränslen, kemikalier, resurskrävande material och ökar sysselsättningen i hela länet. Genom att se skogen som en helhet, med många olika värden och inkomstmöjligheter kan nya jobb och inkomster för landsbygden i Dalarna skapas. Det handlar om att med små justeringar av dagens skogsbruk öppna och stimulera både små- och storskalig träförädling, men också utveckla jakt, fiske och naturturism. Skogen har en avgörande roll i klimatomställningen. Genom att bruka skogen aktivt och använda skogsråvara till att ersätta fossil energi och energikrävande byggmaterial som betong och aluminium gör skogen störst klimatnytta på längre sikt. En aktiv, långsiktig och hållbart inriktad skogsnäring är en grundbult i ett biobaserat samhälle. Dalarna har genom ett hållbart nyttjande av skogen goda möjligheter att bidra till lösningen av framtidens klimatutmaningar. Det handlar om att se alla möjligheter med skogens och landsbygdens nyttor i ett helhetsperspektiv. Från skogen kan vi hämta virke, massa, ekosystemtjänster, biobaserade produkter och energi. Skogsprodukter, det är för de flesta synonymt med timmer, bräddor, papper och ved men idag kan i princip allt som görs av olja, göras av skogsråvara. Det gör att skogen, i en utvecklad bioekonomi, kan bidra till ett fossilfritt samhälle.

4 Prioriteringar och identifierade utvecklingsmöjligheter

Detta avsnitt presenterar de prioriteringar som återfinns i Dalastrategin där särskilt fyra vägval valts ut som särskilt viktiga för att planera inför framtiden. Dessa är:

- Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud
- Innovativa miljöer och entreprenörskap
- Tillgänglighet och infrastruktur
- Livskvalitet och attraktionskraft

Utöver dessa har särskilt de fyra styrkeområdena i Smart specialisering beaktats, vilka beskrivs i avsnittet om *Innovativa miljöer och entreprenörskap* nedan.

4.1 Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud

I Dalastrategin första vägval *Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud* betonas betydelsen av att möta den demografiska framtidsbilden och den allt mer kunskapsbaserade ekonomin. Vägvalet innebär en strävan att effektivisera arbetsmarknaden och förbättra tillgången till sysselsättning av god kvalitet.

4.2 Innovativa miljöer och entreprenörskap

Det andra vägvalet i Dalastrategin *Innovativa miljöer och entreprenörskap* betonas betydelsen av näringslivets förändrings- och konkurrensförmåga och har en tydlig koppling till det första politiska målet inom EU:s sammanhållningspolitik. Strävan efter att stärka befintliga tillväxtområden och att utveckla nya sker i huvudsak inom ramen för Smart Specialisering. Smart specialisering innebär att regioner kraftsamlar bakom de mest lovande områdena för tillväxt, innovation och entreprenörskap givet regionens specifika kompetenser, resurser och förutsättningar. Konkret innebär detta att regioner ska identifiera sina styrkeområden och resurser och koncentrera dessa till ett antal prioriterade aktiviteter för att på så sätt bli mer konkurrenskraftiga och i förlängningen öka sitt välstånd.

Region Dalarna har, i samråd med Högskolan Dalarna och det regionala näringslivet och länets övriga innovationsaktörer, identifierat fyra styrkeområden med särskild tillväxtpotential i sin strategi för smart specialisering. Dessa är:

- **Innovativ upplevelseproduktion** som utgår från länets starka besöksnäring och är utpekad mot bakgrund av känd och antagen näringslivsmässig styrka. Fyra huvudsakliga branscher har identifierats inom området: Besöksnäring, kulturella och kreativa näringar, sport samt handel.
- **Avancerad industri** som omfattar flera av de industrier som finns i regionen. Bakgrunden till området är den starka industri som funnits och finns i regionen. Till utpekade branscher idag hör stål- och metallindustrin samt skogsindustrin.
- **Energieffektivt samhällsbyggande** som beskrivs som utmaningsdrivet, och samlar kunskap och branscher kring den breda samhällsutmaning som det innebär att skapa ett mer energieffektivt samhälle. Utifrån ett kunskapsperspektiv har Högskolan Dalarna identifierat framträdande kompetensområden i solcellsteknik, energieffektiva system för byggnader, träbyggande, solvärmeteknik, energisystem och socioteknisk energiforskning.
- Kunskapsområdet **Hälsa och välfärd** som har tillkommit mot bakgrund av samhällsutmaningar inom hälsa och vård, samt den samhälleliga och politiska viljan att främja hälsa och välbefinnande i regionen. Området motsvaras av en forskningsprofil vid Högskolan Dalarna som dock inte är tydligt definierad. På ett övergripande plan kan hälsa och välfärd karakteriseras som ett område som till stor del handlar om fokusering och innovation inom den offentliga sektorn.

Insatserna Region Dalarna genomför i detta avseende avser främst koppla samman innovationssystemets olika aktörer från näringslivet, akademien och offentlig sektor för att ta vara på den kompetens och potential som finns inom de regionala styrkeområdena. Detta görs i dagsläget bland annat genom stöd till kluster, centrumbildningar vid Dalarnas högskola och insatser för att koordinera regionalt deltagande i transnationella samverkansprojekt.

Region Dalarna arbetar kontinuerligt tillsammans med Region Gävleborg och Region Värmland för att stärka kopplingen mellan regionernas tre

enskilda smarta specialiseringsstrategier. Ett utvecklat samarbete på innovationsområdet innebär att regionerna undviker dupliceringar av insatser samt utnyttjar all den kapacitet som finns tillgänglig i den större regionala kontexten.

4.3 Tillgänglighet och infrastruktur

Det tredje vägvalet i Dalastrategin är *Tillgänglighet och infrastruktur* och betonar den ökade betydelsen av att leva och verka i ett vardagligt utbyte med en allt större omvärld. Att få till stånd mer resurssnåla och miljövänliga transporter, är en av de största utmaningarna om de nationella miljömålen ska kunna uppnås. Som en del i att öka den regionala tillväxten ser Region Dalarna, liksom EU-kommissionen, ett behov av att förbättra transportinfrastrukturen, och på så sätt bidra till ökad export, rörlighet och regional sammanhållning.

4.4 Livskvalitet och attraktionskraft

Det fjärde vägvalet i Dalastrategin *Livskvalitet och attraktionskraft* betonar livskvalitet och platsens betydelse. Dalarna ska vara ett välkommande län som ger alla män och kvinnor oavsett bakgrund samma förutsättningar att leva och verka. Att förstärka livs- och boendemiljöerna är en central del i arbetet med att stärka Dalarnas attraktionskraft. Marginaliserade grupper i samhället ska få en förbättrad socioekonomisk integration genom en ökad tillgång till sociala tjänster och bostäder.

Det är viktigt att hänsyn tas till fördelningen av resurser i samhället, så att vi stärker de mindre kommunerna och de mest utsatta medborgarna. Folkhälsoperspektivet i tillväxtarbetet behöver stärkas och så många som möjligt ska ha en bra hälsa, både fysiskt och psykiskt och att hälsan ska vara mer jämnt fördelad mellan olika grupper i samhället. Mångfald ska tas tillvara som en tillväxtfaktor och kulturen ska användas som en utvecklingsresurs.

5 Hur förhåller sig Region Dalarna till EU:s sammanhållningspolitik?

EU:s sammanhållningspolitik och strukturfondsprogram är idag allt mer integrerade i det regionala tillväxtarbetet. Det innebär att arbetet med fonderna också måste anpassas till den utveckling som skett. Regionalfonden, Socialfonden och de delar i Landsbygdsprogrammet som rör generell landsbygdsutveckling måste tydligare samordnas och integreras med det regionala tillväxtarbetet för att stödja en sammanhållen utveckling i regionerna. För fondernas genomförande, bör de regionala utvecklingsstrategierna vara utgångspunkten. Region Dalarna ser positivt på de möjligheter som finns med flerfondsprogram i förslaget till EU:s nya sammanhållningspolitik. Regionala flerfondsprogram, som exempelvis samordning av ESF+ och ERUF, kan på ett effektivt sätt möjliggöra samordning av viktiga insatser regionalt, som exempelvis initiativ för bättre kompetensförsörjning.

5.1 Socialfonden och Regionalfonden

ESF (Europeiska Socialfonden) har en viktig roll för att möta de utmaningar som finns i Dalarnas län i form av arbetslöshet och utanförskap. Integration

---

av nyanlända och kompetensförsörjning är viktiga beståndsdelar i tillväxt- och utvecklingsarbetet på regional nivå. Socialfondsprogrammet behöver bättre svara mot de utmaningar som finns på arbetsmarknaden runt om i landet. Därför behöver vi regioner involveras i programskrivningen i större utsträckning än vad som var fallet då det nuvarande Socialfondsprogrammet skrevs. För att genomförandet av arbetsmarknadspolitiska insatser ska stärkas och för att synergier ska uppnås i tillväxt- och kompetensförsörjningsarbetet, bör Socialfonden lika Regionala utvecklingsfonden främst genomföras via regionala program. Detta skulle ge förutsättningar för en ökad samverkan på lokal och regional nivå, möjliggöra insatser utefter lokala och regionala förutsättningar, och leda till bättre matchning mellan utbud av utbildningar och behov av kompetens på arbetsmarknaden. Regionala analyser och regional anpassning är av stor vikt för att insatser inom Socialfonden ska få genomslag. Utifrån arbetet med smart specialisering kan regionerna bidra med att identifiera tillväxtbranscher där kompetensutveckling av anställda kan svara mot efterfrågan på ny kompetens. På så vis skulle Socialfonden också bidra till en ökad konkurrenskraft hos företagen och i förlängningen att nya arbetstillfällen skapas.

Regionalfonden (ERUF) är ett viktigt verktyg för genomförandet av det regionala utvecklingsarbetet. Förutsättningarna för arbetet ser olika ut i landets regioner och det måste därför finnas en flexibilitet att anpassa programmen utifrån skilda behov. För att de regionala programmen ska kunna användas på ett effektivt sätt av på olika platser i landet, anser Region Dalarna att ägarskapet för programmets utformning och genomförande bör ligga hos regionerna.

5.2 Smart specialisering och interregional samverkan

Smart specialisering skapar synergier mellan EU:s forskningsprogram Horisont 2020 och de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESIF). Vidare härrör cirka 85 procent av forsknings- och innovationsmedlen från EU i Norra Mellansverige (där Dalarna, Gävleborg samt Värmlands län ingår) från ESIF. De bidrar därför i mycket stor grad till att stärka innovationskapaciteten, bygga kapacitet och förbättra regionernas förutsättningar att delta i Horisont 2020. Region Dalarna vill med anledning av detta understryka vikten av att dessa insatser fortsatt finansieras under EU:s nästkommande budgetperiod som sträcker sig mellan 2021–2027. Sveriges nuvarande position i förhandlingarna om kommande EU-budget skulle innebära en betydande reduktion av sammanhållningspolitikens medel. Om sammanhållningspolitikens andel av EU:s totala budget minskas utan att detta bortfall kompenseras med nationella medel kommer detta sannolikt få omfattande negativa konsekvenser för det arbete Region Dalarna bedriver för att stärka det regionala innovationssystemet, så även förslaget om att medfinansieringsgraden minskas från 50 till 40 procent i de mer utvecklade regionerna.

Dalarna välkomnar att smart specialiseringskonceptet stärks ytterligare i EU-kommissionens förslag till nästkommande EU-budget, då konceptet bidrar till en tydligare strategisk riktning för forsknings- och

innovationssatsningar (Fol), samt sektorsövergripande samarbete mellan privat och offentlig sektor, akademi, kluster och civilsamhälle. Arbetssättet har varit särskilt framgångsrikt i att möjliggöra större interregionalt samarbete, i synnerhet inom ramen för de tematiska S3-plattformarna (S3P) samt Vanguardinitiativet. Särskilda fördelar med smart specialisering är att arbetssättet kan balansera högteknologiska sektorer som klassiskt associerats med innovation med ett ökat fokus på innovation inom tjänstedrivna sektorer som besöksnäring och välfärd. Den ännu tydligare kopplingen mellan sammanhållningspolitiken och smart specialisering, som EU-kommissionen föreslår genom införandet av så kallade nödvändiga villkor (*enabling conditions*) välkomnas därför av Region Dalarna. Dessa villkor föreslås ersätta det som i innevarande programperiod kallas förhandsvillkor (*ex-ante conditionalities*). Region Dalarna ser positivt på förslaget att de nödvändiga villkoren kontinuerligt följs upp och utvärderas under programperiodens gång, för att säkerställa att de tillämpas och uppfylls i enlighet med föreskrifterna. Detta säkerställer distinkta Fol-satsningar samt bidrar till att främja uppkomsten av regionala innovationer. Vi konstaterar att smart specialisering hittills varit en fråga främst på regional och europeisk nivå och i mindre utsträckning på nationell nivå. Region Dalarna välkomnar därför att EU-kommissionen i Landrapporten för Sverige 2019 pekar ut administrativ kapacitet hos myndigheterna att stödja och genomföra strategier för smart specialisering som en förutsättning för ett effektivt genomförande av sammanhållningspolitiken 2021 – 2027 och ser gärna att en dialog mellan nationell och regional nivå om hur detta stöd bör utformas omgående initieras.

För att skapa de synergier mellan olika typer av finansieringsinstrument, som EU-kommissionens förslag om ny långtidsbudget tydligt uttrycker, är det önskvärt att kapacitet att stödja arbetet med smart specialisering sprids till fler myndigheter, exempelvis för att synkronisera utlysningar på nationell nivå med de prioriteringar som styr finansieringen på regional nivå. Detta skulle bland annat kunna ske genom krav på kopplingar till smart specialisering i utlysningar för nationellt konkurrensprövade medel, såsom redan idag sker med Vinnovas Vinnväxtprogram och Tillväxtverkets klusterplattform S3-piloten.

Region Dalarna vill vidare betona behovet av nationella samordnings- och stödfunktioner för regionernas arbete med smart specialisering, då detta kan stärka synergier mellan de regionala strategierna samt skapa mervärden för innovationsarbetet i stort. Vidare bjuder Region Dalarna in relevanta nationella aktörer till en diskussion rörande EU-kommissionens ökade krav, de så kallade nödvändiga villkoren, inför nästkommande budgetperiod. Dessa ställer högre krav på den administrativa förmågan att arbeta strategiskt med smart specialisering. Med anledning av detta önskar Region Dalarna få klargöranden rörande hur ansvarsfördelningen bör se ut mellan nationell och regional nivå gällande insatser för att leva upp till dessa villkor.

Inom ramen för Politiskt mål 1, lyfter EU-kommissionen i landrapporten för Sverige 2019 även vikten av att utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap. Dessa satsningar bör göras i samverkan med satsningar på livslångt lärande och kan

exempelvis inkludera åtgärder för att hantera strukturomvandling, förbättra små och medelstora företags förmåga att anpassa sig till digital/teknisk omvandling, öka deras användning av informations- och kommunikationsteknik, samt stödja automatisering av arbetsprocesser. Region Dalarna välkomnar den starkare kopplingen mellan politiskt mål 1 och 4, då det är en utmaning att klara kompetensförsörjningen och möta bristen på yrkesutbildade medarbetare inom de styrkeområden som identifieras av vår smarta specialiseringsstrategi med koppling till industrin.

Slutligen anser Region Dalarna att det gränsöverskridande samarbetet mellan regioner och medlemsstater bör stärkas inom ramen för nästa EU-budget. Transnationella och gränsregionala program har stor relevans för det regionala kapacitetsbyggandet och i framtagandet och implementeringen av regionala smart specialiseringsstrategier. Vidare anser Region Dalarna att medlen till gränsöverskridande samarbete bör utökas, då internationalisering är nyckeln till framgångsrik smart specialisering, innovation och ett starkt företagsklimat.

5.3 Infrastruktur

Förordningen för det transeuropeiska transportnätverket, TEN-T, reglerar den gemensamma transportinfrastrukturen i EU. Finansieringsverket för att uppfylla TEN-T förordningens mål och för genomförande av projekt är *Fonden för ett sammanlänkat Europa*, CEF. I CEF definieras de högst prioriterade långdistansflödena och det finns nio utpekade stomnätsskorridorer, som var och en har en europeisk koordinator som arbetar för främjandet av respektive korridors utveckling. Region Dalarna ser positivt på det faktum att *Godsstråket genom Bergslagen* ser ut att bli inkluderat i TEN-T stomnätsskorridoren Skandinavien Medelhavet (ScanMed) och att Dalarna därmed berörs av en av de nio högst prioriterade transportstråken i Europa från och med nästa programperiods start. Detta ger utökade möjligheter vad gäller tillgång till finansiering från CEF och en möjlighet för Dalarna att aktivt bidra till utvecklingen av den europeiska transportpolitiken i nästa programperiod. En stor del av de viktiga råvarorna från de norra delarna av Sverige och till den europeiska industrin förädlas i Dalarna på sin väg söderut mot kontinenten och Dalarna har därmed en naturlig del i det övergripande europeiska transportsystemet och dess utveckling.

I EU-kommissionens förslag till ny CEF för perioden 2021–2027 föreslås att miljövänliga trafikslag, såsom exempelvis järnväg, ska prioriteras liksom alternativa bränslen och utbyggnad av laddningsinfrastruktur.

Kommissionen trycker även på vikten av EU-mervärdet i investeringarna samt föreslår utökade synergier mellan transport-, energi- och de digitala delarna i CEF, exempelvis genom utvecklandet av infrastruktur för alternativa bränslen. I Dalarna genomförs det satsningar för utökad laddningsinfrastruktur och användning av alternativa bränslen, i linje med prioriteringarna i Dalarnas energi- och klimatstrategi. En av prioriteringarna för persontransporter är "energieffektiva och fossiloberoende personbilar och bussar", som innefattar bland annat samverkan kring ny infrastruktur för alternativa drivmedel och laddningsstationer för elbilar. Idag finns det laddningsstationer för elbilar i 14 av Dalarnas 15 kommuner. Viktiga

insatser inom näringslivets och offentlig sektors transporter bedrivs också och en av prioriteringarna är "ökad användning av lastbilar med alternativa drivmedel". Flera alternativa bränslen finns för tunga fordon i länet men det krävs utökad regional samverkan eftersom introduktion av fordon som använder förnybara drivmedel är beroende av ny grundläggande infrastruktur. Det är Region Dalarnas ambition att aktivt bidra med sina erfarenheter och kunskap till detta arbete, både ur ett regionalt, nationellt och europeiskt perspektiv.

Region Dalarna vill vidare betona vikten av att i arbetet med revideringen av den nationella infrastrukturplanen inför 2022, också se den större bilden och kopplingen till den europeiska transportpolitiken. I samma tidsperiod som revideringen av nationell infrastrukturplan kommer även TEN-T-förordningen att revideras och Dalarna anser att arbetet med utvecklingen av dessa två övergripande transportramverk bör koordineras för att säkerställa att de strategiskt viktigaste satsningarna prioriteras.

5.4 Landsbygdspolitik

EU:s politik för landsbygdsutveckling finansieras genom europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Region Dalarna anser att det är beklagligt att denna fond i den nya sammanhållningspolitiken inte föreslås vara en del av det gemensamma regelverket, eftersom vi anser att landsbygdsutveckling är en primär del av den regionala utvecklingen. I EU:s kommande programperiod bör arbetet i största möjligaste mån låta de delar av landsbygdsprogrammet som avser generell landsbygdsutveckling knytas till det regionala utvecklingsarbetet och de regionala utvecklingsstrategierna, samt skapa koherens med sammanhållningspolitiken och dess förvaltande organ. Riksdagen har de senaste åren fattat ett antal beslut med bäring på landsbygders utvecklingsmöjligheter, såsom den nationella livsmedelsstrategin och en ny landsbygdsproposition. I EU:s nya programperiod finns goda möjligheter att skapa en bättre struktur för genomförande av politiken med resurser från EU, nationell, regional och lokal nivå. En ytterligare förenklingssåtgärd är att tydliggöra roller och ansvar gällande förvaltning. Regeringen bör besluta om att samla alla fonder med bäring på den regionala utvecklingspolitiken på en och samma förvaltande myndighet.

Ett sätt att skapa förutsättningar för ett mer effektivt genomförande av landsbygdsprogrammet är att tydligt koppla genomförandet till den regionala utvecklingspolitiken genom den kommande nationella strategin för hållbar regional tillväxt. På så sätt kan programmets insatser på en strategisk nivå knytas samman med övriga utvecklingsinsatser som görs genom struktur- och investeringsfonder samt nationella och regionala satsningar.

Region Dalarna anser att regionerna skulle kunna ta ett ökat ansvar för LEADER-programmet, förutsatt att det ges mandat och förutsättningar att påverka dess utformning samt möjlighet att ge relevant stöd i genomförandet. De utmaningar som idag finns kring LEADER kan på många sätt lösas genom ett tydligare regionalt och lokalt ägande. Ett program som i grunden handlar om att bygga lokal kapacitet och utvecklingskraft behöver inte förvaltas av en nationell myndighet. En central

administration och likriktning av tolkningar är viktigt för insatser som ska vara lika i hela landet, men inte för de insatser som kräver ett stort mått av lokal anpassning.

I Landrapporten för Sverige 2019, beskriver EU-kommissionen att det bara är i de tre storstadsområdena som sysselsättningen i högtekniksektorerna är högre än genomsnittet i EU och att kompetensbristen på detta område är ett av de största hindren för företagets tillväxt. EU-kommissionen påtalar därför att det finns behov av investeringar för att utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap i samverkan med åtgärder för livslångt lärande inom politiskt mål 4 för sammanhållningspolitiken. EU-kommissionens förslag på åtgärder är bland annat att bygga upp nödvändig administrativ kapacitet med särskild uppmärksamhet på digital kompetens och behovet av att hantera strukturomvandling, samt att förbättra små och medelstora företags förmåga att anpassa sig till digital/teknisk omvandling och öka deras användning av informations- och kommunikationsteknik samt stödja automatisering av arbetsprocesser.

En samverkan mellan insatser kopplat till politiskt mål 1 och politiskt mål 4 för sammanhållningspolitiken förutsätter en samverkan mellan de förvaltande myndigheterna för Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF+) i dialog med de regionalt utvecklingsansvariga. Denna samverkan och dialog bör ske både inför framtagandet av de regionala programmen för att ta tillvara erfarenheter kring fondsamverkan i nuvarande programperiod för att undvika utmaningar kopplat till detta som har gjort det svårt att kombinera finansiering från olika fonder och program. Samverkan och dialog bör även regelbundet ske under hela programperiodens genomförande för att tidigt uppmärksamma flaskhalsar i genomförandet av insatser som förutsätter samverkan av insatser inom de två politiska målen.

Samverkan mellan de två förvaltande myndigheterna i dialog med de regionalt utvecklingsansvariga bör initieras så snart som möjligt för programmeringen inför nästa programperiod. Region Dalarna stödjer SKLs skrivelse *Regionala representanter i förhandlingen med Europeiska kommissionen om Partnerskapsöverenskommelsen och de operativa programmen (2017-01-26)* som påtalar att det både i EU-kommissionens återkoppling till Näringsdepartement och den utvärdering som SKL lät göra under 2015 gällande dialogen inför nuvarande programperiod påvisades att förhandlingsprocessen hade underlättats om regionerna hade involverats i dialogen med EU-kommissionen i ett tidigare skede.

6 Gränsöverskridande samarbete

I detta avsnitt beskrivs några av de viktigare nations- respektive länsövergripande samarbeten som pågår i Dalarna. Det är inom ramen för detta uppdrag inte möjligt att redogöra för alla goda samarbeten som sker inom det regionala utvecklingsarbetet, utan här har fokus lagts på de större samarbeten som länet ingår i. Därtill kommer tillkommer mer eller mindre formella länsövergripande samarbeten inom ramen för det dagliga arbetet, och här kan särskilt verksamheter som sker i Reglabs regi lyftas upp som

mycket värdefullt. Dalarna är ett litet län och har svårt att själva upprätthålla kompetens inom alla för regional utveckling relevanta områden. Flera av de frågor vi arbetar med är de samma som i övriga län och det finns därmed stor potential att samordna resurser för att arbeta effektivt och hålla en hög kvalitet. Reglab varit mycket framgångsrika i att samordna och tillsammans med regionerna driva länsöverskridande utvecklingsarbete.

6.1 Länsövergripande samarbete i Norra Mellansverige

Utöver de läns specifika insatser inom smart specialisering som nämnts ovan samverkar regionen i hög grad med Region Gävleborg respektive Region Värmland inom dessa frågor. De tre länen utgör tillsammans NUTS-2 området Norra Mellansverige och delar strukturfondsmedel. Givet att Norra Mellansverige också i hög grad står inför liknande förutsättningar och utmaningar finns därmed goda skäl att bygga innovationskapacitet i samverkan. Ett utvecklat samarbete på innovationsområdet innebär att regionerna undviker dupliceringar av insatser samt utnyttjar all den kapacitet som finns tillgänglig i en storregional kontext. Rent konkret består detta arbete i nuläget i huvudsak av projekten *Smart industri i Norra Mellansverige* samt *Smart Specialisering i Norra Mellansverige II*. Det förstnämnda projektet ska resultera i en gemensam strategi och utvecklingsplattform för nyindustrialisering i Norra Mellansverige, som grundar sig i smart specialisering. *Smart Specialisering i Norra Mellansverige II* syftar till att synkronisera regionernas arbete med smart specialisering samt hitta funktionella samarbeten mellan utpekade styrkeområden och över regiongränser. Vidare verkar projektet för att proaktivt integrera Agenda 2030-målen i det regionala innovationsarbetet. De övergripande målen med dessa två projekt är ett maximalt utnyttjande av de regionala resurserna för att öka Norra Mellansveriges innovationskapacitet och, på sikt, ökad konkurrenskraft.

6.2 Interregsamarbeten

Utvecklingsaktörer i Dalarna samverkar idag med regioner inom tre Interreg-program. **Interreg Sverige-Norge programmet**, där Dalarna ingår i Inre Skandinavien. Ett exempel är projektet Scandinavian Mountains där Gränskommunerna i SITE: Sälen, Idre, Trysil Engerdal har en politisk och affärsmässig överenskommelse om att utveckla området till en internationell turistregion, en "världsdestination". Samarbetet mellan Dalarna och Hedmark är för övrigt formaliserat genom en Gränskommitté som styrs av regionordförande för Region Dalarna och Hedmarks Fylkeskommun samt landshövding och fylkesman från Länsstyrelsen Dalarna och Fylkesmannen i Hedmark. **Interreg Östersjösamarbetet**, där Dalarna Science Park är lead partner i projektet IRIS rörande inkubatorutveckling med 14 aktörer i länder runt Östersjön. Region Dalarna deltar i två projekt inom **Interreg Europe: Silver SMEs** som syftar till att det skapas ett ökat interregionalt lärande kring hur vi kan möta den demografiska utmaningen med en åldrande befolkning och den potential som den seniora marknaden utgör inom den s k silverekonomin. Det andra projektet heter *FEMINA* och tar sin utgångspunkt i Dalarnas könssegregerade arbetsmarknad och syftar till att det skapas ett ökat interregionalt lärande om genusdimensionen av innovation och hur vi kan

få en högre delaktighet av kvinnor i entreprenörskap, arbete och ledande roller inom högteknologiska sektorer.

Vi ser också stora möjligheter med den föreslagna nya komponent fem för interregionala innovationsinvesteringar för att underlätta gränsöverskridande samarbeten kring testbäddar m.m.

6.3 Industriell strukturomvandling

Med utgångspunkt i befintliga strategier och i ett gemensamt arbete kring smart specialisering deltar Norra Mellansverige i ett pilotprojekt för industriell omvandling som anordnas av EU-kommissionen. De fem europeiska regioner som valts ut i projektet har två saker gemensamt; de har utmaningar knutna till industriell omvandling samt har uppvisat ett starkt ledarskap, bland annat genom regionala strategier för smart specialisering och har demonstrerat flera lovande aktiviteter för att främja en god regional utveckling. Pilotprojektet syftar till att stötta regionerna i att åstadkomma en gynnsam utveckling genom industriell omvandling. Erfarenheterna i samband med genomförande av pilotprojektet bör enligt EU-kommissionen byggas vidare på i Sveriges sammanhållningspolitik när det gäller effekterna av ny teknik, utfasning av fossila bränslen och främjande av inkluderande tillväxt. I projektet har regionerna i Norra Mellansverige fått skraddarsytt stöd från EU-kommissionen för att utforma en handlingsplan för industriell omvandling. Under 2018 har även tematiska workshops anordnats där de deltagande regionerna, med stöd av EU-kommissionen, OECD och European Observatory for Clusters and Industrial Change, genomfört peer-reviews. I Landrapporten för Sverige 2019 är insatser som bygger vidare på erfarenheterna från pilotprojektet, särskilt när det gäller effekterna av ny teknik, utfasning av fossila bränslen och främjande av inkluderande tillväxt, en av de förutsättningar för ett effektivt genomförande av sammanhållningspolitiken som EU-kommissionen nämner. Region Dalarna välkomnar en sådan dialog med nationell nivå och bistår gärna med de analyser, verktyg och erfarenheter som kommit regionen till del i arbetet med pilotprojektet.

6.4 Vanguardinitiativet

En betydande del av Region Dalarnas transnationella samverkansprojekt bygger på smart specialisering. Det mest framstående exemplet på detta är det transregionala industrisamarbetet Vanguardinitiativet.

Vanguardinitiativet består av 34 europeiska regioner vilka genom smart specialisering har kunnat identifiera och koppla samman regioner med liknande eller kompletterande styrkeområden. Detta har i sin tur lett till att de aktuella regionerna har kunnat utveckla demonstrationsprojekt inom ett antal styrkeområden. Inom Vanguardinitiativet har man skapat demonstrationsprojekt inom 3D-printing, biokemi, effektiv tillverkning, nanoteknologi och optimering av produkter/tjänster i offshoreindustrin. För Dalarnas del ligger fokus på det sistnämnda, i ett projekt kallat ADMA (Advanced Manufacturing).

7 Länets utvecklingsbehov avseende samverkan med statliga myndigheter

I detta avsnitt beskrivs synpunkter från de inspel vi fått i vår dialog med relevanta aktörer samt egna analyser med bäring på samverkan med statliga myndigheter. Generellt kan nämnas att det finns ett tämligen utbrett missnöje med den nationella nivåns roll i den regionala utvecklingen. De som har arbetat länge i fältet har beskrivit att statliga myndigheters roll har förändrats från att ha varit utvecklingsinriktade till att bli alltmer fokuserade på kontroll och bevakning, vilket upplevs ha försvårat det lokala och regionala utvecklingsarbetet. Denna kritik kan delas in i två kategorier. Dels en kategori som handlar om fördelning av resurser, dvs. möjlighetsgörande insatser från nationell nivå. Detta handlar om att upprätthålla en rimlig infrastruktur, både vad gäller bredband, vägar och järnvägar, men även företagsfrämjande insatser där det finns ett missnöje med att alltför stor del av resurserna läggs i storstadsområden. Den andra kategorin handlar om att den nationella nivån måste upphöra att motarbeta utveckling i länet. Ett par exempel som har lyfts i detta sammanhang är rigida tolkningar av regelverk kring trafikplikt för flygtrafik samt kompetensutvisningar. Rigida tolkningar av regelsystemet kan ge förödande konsekvenser för möjligheter att resa till tätare områden i landet och internationellt från länets norra delar, eller för kompetensförsörjningen då en utvisning av en högkvalificerad individ i glesare områden blir än svårare då färre alternativ i allmänhet står till buds.

Att den statliga sektorn har dragit sig tillbaka i flera kommuner i länet har också lyfts som mycket negativt av flera skäl. Förvisso finns det många delar av den statliga servicen som har blivit bättre i och med digitaliseringen, med god service dygnet runt vart man än befinner sig så länge man har tillgång till internet. Men det finns också en risk med att den statliga servicen samtidigt bli sämre på grund av att kunskapen om de lokala förutsättningarna är låg, vilket riskerar att leda till en lägre tillit till den statliga nivån. Ytterligare en aspekt av statens tillbakadragande i mindre kommuner är att utbudet av kvalificerade tjänster i offentliga sektor i dessa områden blir mindre eller försvinner helt. Det senare är inte minst viktigt för medflyttande där statliga högkvalificerade jobb kan tjäna som komplement till arbeten inom industri eller besöksnäring, och därmed underlätta en inflyttning till dessa områden. Arbetsförmedlingen kom upp som ett aktuellt exempel på statlig service som upplevs som sämre idag än tidigare, och som förväntas bli än sämre. Här upplever man från kommunal nivå att ett allt större ansvar lagts över på den kommunala nivån. Detta har lett till att kommunerna har byggt upp arbetsmarknadsenheter i en mycket större utsträckning än vad som var fallet för ett par decennier sedan.

Från kommunal nivå finns en önskan om att den nationella nivån skulle kunna samverka mer med kommunerna och uppdra åt kommunerna att utföra en del av den statliga servicen. Passutlämning nämns som ett exempel på något som kommunerna skulle kunna göra, mot att de får en ersättning från staten för att utföra denna service.

Det finns en utbredd misstro mot den nationella nivåns förståelse för de förutsättningar som råder i glesa områden, eller till och med generellt i områden utanför storstadsområden. Det bör i detta sammanhang betonas

att detta är inspel från personer som sitter högt upp i hierarkin i sina organisationer, till exempel i kommuner, näringslivsorganisationer, företagsfrämjare och andra regionala organisationer. Det missnöje dessa personer uttrycker ger upphov till en viss oro för hur missnöjet ser ut i mindre bemedlade grupper som lever i områden som i många avseenden nedvärderas eller osynliggörs. Det ställer frågor kring sammanhållningen i samhället och den nationella nivåns roll för denna.

Bilden av vad som utgör utmaningarna och möjligheterna skiljer sig mycket åt mellan de statliga myndigheterna. Ibland finns en känsla av att de inte ens är överens om definitionen på vad hållbar tillväxt och utveckling är, och då blir det svårt att agera kraftfullt tillsammans. För att komma överens krävs många stora kompromisser som resulterar i tandlösa strategier, riktlinjer och överenskommelser.

7.1 Kortsiktiga insatser

Det finns en frustration över att många insatser från nationell nivå där lokal eller regional nivå tillförs resurser är kortsiktiga. Både ansökningsförfarande och projektgenomförande har alltför ofta snäva tidsramar, vilket leder till att det blir svårt att genomföra en genomarbetad planering av dessa projekt och att få till ett långsiktigt utvecklingsarbete. I detta sammanhang har det lyfts att det på kommunal nivå finns en osäkerhet kring vad Region Dalarna står för då inriktningen på arbetet förändras snabbt. En fråga man arbetar med ett år är det inte säkert att man arbetar med nästa, beroende på hur långsiktig finansieringen är från nationell nivå.

Kopplat till detta har det från framförallt kommunalt håll uttryckts en bristande tillit till något som beskrivits som *rankifieringskultur* eller *kontrollkultur*, och där man inte alltid förstått värdet eller syftet med dessa kontroller och indikatormätningar. För sammanhållningen i samhället är det förstås av stor vikt att det finns en god förståelse för dessa system för att inte tilliten mellan olika nivåer i samhället riskerar att urholkas.

7.2 Statens roll i landsbygdspolitiken

Insatser som syftar till en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service har betydelse för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo och arbeta, vistas som besökare samt starta och driva företag. I ett servicesammanhang är dagligvarubutikerna i gles- och landsbygder särskilt viktiga eftersom de ofta även erbjuder en rad andra tjänster. Statlig närvaro i länen är viktig för de som bor i länen och för nationell likvärdighet och ett effektivt genomslag för nationella politiska beslut för en god samhällsutveckling i hela landet. Regeringens utsedda parlamentariska landsbygdskommitte lämnade i januari 2017 ett förslag till en sammanhållen politik för långsiktigt hållbar utveckling i Sveriges landsbygder. Det är en väl genomarbetad utredning och vi ser att det är viktigt att dess slutsatser och prioriteringar tas med i det framtida regionala tillväxtarbetet, inklusive sammanhållningspolitiken, både regionalt och nationellt.

Idag finns en dubblering av uppdrag och roller som genom att flera verktyg och uppdrag inom landsbygdsutveckling finns hos Länsstyrelsen. Detta bör upphöra och regionerna bör få fullt ansvar för landsbygdsutveckling. Detta

---

skulle skapa möjligheter för att politikerområdet i större grad genomförs utifrån regionala och lokala förutsättningar, i enlighet med de regionala utvecklingsstrategierna. De sakområden som bedöms innefattas i det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras av regionerna; de områden som ligger nära jordbrukspolitiken och de miljö- och miljöskyddsuppdrag länsstyrelserna har ska fortsätta hanteras av länsstyrelserna. Det skulle stödja en sammanhållen och effektiv förvaltning av medel kopplat till landsbygdsutveckling som går i linje med det regionala utvecklingsuppdraget.

7.3 Samverkan avseende kompetensförsörjning

Möjlighet till ett livslångt lärande förbättrar möjligheterna till att behålla personal och kompetens i regionen. Idag upplevs på många håll samarbetet mellan statliga myndigheter som bristfälligt. En förbättrad samverkan skapar bättre karriärmöjligheter och underlättar överföring av kompetens mellan olika myndigheter och företag. Gemensamma utgångspunkter för länets myndigheter gällande kompetensförsörjning skulle gynna Dalarna som helhet. I syfte att skapa långsiktigt hållbara strukturer i länen, behöver det regionala kompetensförsörjningsuppdraget skrivas in i förordningen om regionalt tillväxtarbete. Detta skulle göra att kompetensförsörjning blev ett kärnområde inom det regionala utvecklingsarbetet, i linje med den nationella strategin för hållbar regional tillväxt. Möjligheterna att bygga långsiktigt hållbara strukturer skulle stärkas, samtidigt som regionernas mandat inom området skulle få en ökad tyngd. Regeringen behöver tydliggöra ett samverkansuppdrag för relevanta myndigheter inom kompetensförsörjning. I syfte att skapa en sammanhållen politik inom området behövs en tydligare nationell samordning mellan myndigheter och departement. Relevanta statliga myndigheter behöver även ges i uppdrag av regeringen att samverka med regionerna i syfte att stärka länets kompetensutveckling.

Genom EU:s program ERASMUS+ för utbildning, ungdom och idrott finns möjligheterna till ett livslångt lärande och utbildning inom alla nivåer. Programmet föreslås få dubbelt så stor budget i jämförelse med nuvarande period, vilket innebär att det finns möjlighet att ta del av större programmedel för Dalarnas län. Region Dalarna anser att vi inom länet i högre grad bör nyttja möjligheterna att inom ERASMUS+ söka stöd till strategiska skolutvecklingsprojekt.

De regionala lärosätena är mycket viktiga aktörer för de regionala arbetsmarknaderna. Vissa utbildningar, som exempelvis lärar- och sjuksköterskeutbildningar, rekryterar i hög grad från det egna länet och likaså hamnar en stor del av de examinerade på länets arbetsmarknad. Vissa utbildningar kan därmed sägas vara viktigare regionalt än andra. Därtill kommer att regionerna inom ramen för sitt kompetensförsörjningsarbete har regelbundna dialoger med branschaktörer, arbetsgivare och utbildningsinstitutioner och utifrån denna information gör beskrivningar och analyser av de regionala kompetensförsörjningssystemen. Det finns med andra ord gedigna underlag som kan ligga till grund för strategiska diskussioner om lärosätenas framtida utbildningsutbud. Sådana dialoger skulle vara av stort

värde, dels för den strategiska potentialen, och dels för att ytterligare stärka de regionala lärosätenas förankring i regionerna. Möjligheterna att få till dessa dialoger skulle underlättas om staten gav lärosätena i uppdrag ha dylika dialoger med regionerna.

8 Hur bidrar prioriteringarna till en social, ekonomisk och miljömässigt hållbar utveckling?

Region Dalarna bedriver verksamhet och insatser utifrån Dalastrategin. Strategerna är viktiga i genomförandet av Dalastrategin och för att därigenom bidra till länets sociala, ekonomiska och miljömässigt hållbara utveckling. Därutöver bedrivs projekt såväl inom som utanför organisationen för att möjliggöra mer kortsiktiga och riktade insatser. Region Dalarna medverkar även aktivt i olika regeringsuppdrag som oftast kanaliseras genom Tillväxtverket, som exempelvis *Jämställd regional tillväxt*, *Arbetsintegrerade sociala företag* och *Regionalt exportcentra*. Inom de olika prioriteringarna bedrivs följande insatser som bidrar till en hållbar utveckling i Dalarna.

8.1 Innovation och företagande

Region Dalarna arbetar för ett attraktivt företagsklimat i hela länet. Tillsammans med kommuner och företagsfrämjare arbetar vi för att entreprenörskapet i länet ska stärkas. Inom ramen för projektet *Regional näringslivssamverkan i Dalarna* genomförs insatser för att öka samverkan, effektiviteten och tillgängligheten i företagens främjarsystem.

I flera insatser arbetas för att öka den regionala kapaciteten och förmågan att attrahera nationella och internationella forsknings- och innovationsmedel. Ambitionen är att Dalarna ska bli en attraktiv partner som bidrar till att lösa dagens och morgondagens samhällsutmaningar.

Region Dalarna deltar tillsammans med ett trettiotal andra tunga industriregioner i EU, i ett Vanguard samarbete som syftar till ny-industrialisering i Europa genom smart specialisering. Genom Vanguard Initiativet bidrar vi till policypåverkan på EU:s framtida sammanhållningspolitik och inriktningen på transnationella sektorsprogram såsom COSME och Horisont 2020 genom gemensamt framtagna positionspapper för att därigenom indirekt förbättra förutsättningarna för länets industrinäring.

Region Dalarna, Region Gävleborg och Region Värmland ingår i ett pilotprojekt initierat av DG REGIO. Genom peer reviews mellan deltagande regioner samt med stöd från DG Regio och OECD har en handlingsplan för Norra Mellansverige tagits fram. Projektet är tänkt att leda till en förbättring av industrins konkurrenskraft, forsknings- och innovationsförmåga med hjälp av expertis från DG Regio, OECD och the European Cluster Observatory.

Region Dalarna deltar i två Interreg Europé projekt, FEMINA samt Silver SME:s. I FEMINA arbetar vi för en ökad jämställdhet inom högteknologiska sektorer. Syftet är att det skapas ett interregionalt lärande om genusdimensionen av innovation och hur vi kan få en högre delaktighet av kvinnor i entreprenörskap, arbete och ledande roller inom högteknologiska

sektorer. Detta för att öka branschens attraktivitet och bättre ta tillvara den kompetens som finns i länet. Projektet SILVER SME:s syftar till att främja entreprenörskap och innovation kring äldres hälsa och välmående och har som mål att stödja tjänste- och produktutveckling för den seniora marknaden som ofta kallas "the Silver Economy". Projektet ska bidra till att framtida strategier och program får ett ökat fokus på möjligheterna inom silverekonomin, till nytta och glädje för regionernas företag och för vår åldrande befolkning. Tanken är att projektet ska ge input till innovationsarbetet i två av Region Dalarnas prioriterade områden inom smart specialisering, hälsa/välfärd samt innovativ upplevelseproduktion och att det skapas ett interregionalt lärande kring hur vi kan möta den demografiska utmaningen med en åldrande befolkning och den potential som den seniora marknaden utgör inom den s k silverekonomin.

8.2 Attraktiva miljöer och tillgänglighet.

Region Dalarna bedriver arbetet med attraktiva miljöer inom områden som integration, energi – och klimat, analys och statistik, ungas delaktighet samt infrastruktur.

En målbild är att "Dalarna är landets bästa region för unga där ungas drivkraft tas tillvara med en tydlig plats i tillväxtarbetet". Detta, samt det övergripande målet med den nationella ungdomspolitikerna, är utgångspunkten i strategin *Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*. Under hösten 2018 har samtliga kommuner i Dalarna genomfört den sk. LUPP-enkäten (Lokal uppföljning av ungdomspolitikerna). Resultaten av enkäten ger ett viktigt mått för hur det går med det ungdomsstrategiska arbetet i Dalarna och är ett bra underlag för framtida insatser.

För länets tillväxt och överlevnad är det nödvändigt att skapa en högre grad av närhet till de nationella och internationella marknaderna och tillgodose näringslivets stora transportbehov för såväl gods- och spårtransporter. För att bättre uppnå detta krävs en samordning av infrastruktur- och trafikeringssåtgärder så att den regionala och interregionala kollektivtrafiken kan bidra till en regionförstoring. En del av detta arbete sker genom framtagandet av länstransportplaner.

Projektet Energikontor Dalarna arbetar med energieffektivisering inom ett brett område. Verksamheten samordnar den energi- och klimatrådgivning som finns i kommunerna och som ger lokal, opartisk och kostnadsfri rådgivning om energieffektivisering och förnybar energi till hushåll, föreningar och företag. Energikontoret arbetar också med att samordna ett regionalt nätverk i länet för minskad energianvändning inom transportområdet, Transportdialog Dalarna. Projektet bidrar därmed till ett mer energieffektivt Dalarna.

Det bedrivs för närvarande flera projekt för att öka tillgängligheten till bredband i länet för att därmed bättre kunna möta utmaningar med gleasa miljöer och ta tillvara möjligheterna med digitalisering. Projekt inom digitalisering är i planeringsstadiet där syftet är att understödja länets aktörer att bättre ta tillvara möjligheterna som digitaliseringen erbjuder.

Region Dalarna bedriver sitt arbete på integrationsområdet till stor del inom ramarna för den regionala överenskommelsen för etablering av nyanlända,

Vägen in. Vägen in är en samverkansöverenskommelse undertecknad av länets kommuner, myndigheter, landsting och region som syftar till att, med utgångspunkt i RUS, utöka och utveckla samverkan inom fem förbestämda områden inom integration, mångfald och inkludering; arbete, bostad, hälsa, utbildning samt social sammanhållning och delaktighet. Projektet bidrar till ett brett och starkt nätverk på regional nivå för att därigenom arbeta effektivare och bättre med integrationsfrågor. Region Dalarna har även inlett ett samarbete med Högskolan för att driva på arbetet för att utveckla högskolans kompetens och forskning inom integrationsområdet.

Region Dalarna både driver och deltar i en gemensam samverkansprocess för utvecklingen av den regionala kompetensförsörjningen tillsammans med Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen Dalarna, ett flertal kommuner och Landstingets avdelning för intern kompetensförsörjning. Syftet är tillsammans kunna utveckla en gemensam förståelse för behoven och utmaningarna i länet och mellan organisationerna och därifrån utveckla insatser som syftar till att överbygga de utmaningarna och förbättrar kompetensförsörjningssystemet. Det är viktigt att skapa en gemensam kunskapsbas mellan de olika aktörerna. Processen förväntas leda till insatser som förbättrar kompetensförsörjningssystemet.

8.3 Kompetensförsörjning

Under 2018 har kunskapsuppbyggnad i form av analyser och prognoser fått ett större utrymme i arbetet med kompetensförsörjning. Det har tagits fram kunskapsunderlag på såväl regional som lokal nivå, för att beskriva både länet och varje kommuns nuläge och förutsättningar avseende arbetslöshet, näringslivssammansättning, integration, pendling, utbildningsutbud, demografi mm.

Analyserna ligger sedan som grund för diskussioner som förs i bl.a. dialoger med kommunerna, med branschföreträdare, främjarorganisationer och med andra regionala aktörer. Utifrån kunskapsunderlaget som Region Dalarna tagit fram, förs en diskussion om nuläge och framtida prioriteringar. För att utveckla arbetet ytterligare förs även kontinuerliga diskussionerna med utbildningsanordnarna, för att få en bild av utbudet av utbildning i förhållande till den efterfrågan som länet har och förväntas ha. Även i dessa diskussioner ligger analyser och prognoser som en grund. De statliga aktörerna på både regional som nationell nivå är också viktiga aktörer och bör finnas med i den regionala samverkan.

Region Dalarna har initierat uppstart och etablering av en Regional stödstruktur för validering – Dala Valideringscentrum (DVC).

Huvudmannskapet ligger på en kommun, men stödstrukturen finansieras av alla kommuner. Under 2018 har ett utvecklingsarbete för att ytterligare förstärka valideringen påbörjats. Det är Region Dalarna tillsammans med Högskolan Dalarna, Arbetsförmedlingen och DVC som arbetar för att skapa en gemensam ingång till validering och med detta även kvalitetssäkra, tillgängliggöra och synliggöra validering. Till arbetet kommer branschföreträdare successivt kopplas på. Region Dalarna samverkar även med Industriellt utvecklingscentra Dalarna (IUC) där ett projekt genomförs för validering mot industrin (Strategisk kompetensförsörjning för industrin).

Detta arbete bidrar till att bättre tillvarata nyanländas kompetens på länets arbetsmarknad.

Tillsammans med arbetsförmedlingens analytiker har Region Dalarna tagit fram ett underlag inför kommunernas ansökan om yrkesvuxmedel. Region Dalarna ingår i en grupp med kommunföreträdare som arbetar med att bredda utbudet av vuxenutbildning utifrån analyser och prognoser. Dialog förs även med företrädare från länets vuxenutbildningar för att kartlägga och utreda vilka kommuner som redan har etablerade lärcentra, vilka behov kommunerna har för att utveckla och etablera lärcentra samt vilket stöd Region Dalarna kan utgöra.

Sammantaget så förväntas samtliga insatser bidra till:

- att bredda och öka utbudet av vuxenutbildning.
- att bidra till en förstärkt samverkan mellan skola och arbetsliv, som leder till en bättre matchning.
- att fler individer i länet blir validerade.
- en etablerad och kvalitetssäkrad struktur för validering.
- ökade möjligheter att förlägga högskoleutbildning i kommunerna.
- att öka möjligheterna att "skräddarsy" utbildning för kompetensutveckling av personal.
- bredda utbudet av Yrkeshögskoleutbildning ur ett behovsmässigt och regionalgeografiskt perspektiv.
- en ökad samverkan mellan skola och arbetsliv.
- en ökad kunskap om länets förutsättningar och utmaningar avseende kompetensförsörjning.
- start av ny yrkeshögskoleutbildning.

Allt detta bidrar till att underlätta den mycket problematiska kompetensförsörjningen i länet.

8.4 Internationalisering

Utgångspunkten för det internationella arbetet är "Region Dalarna i världen - en agenda för internationalisering" som antogs 2018. Verktynen för genomförandet är kunskap, delaktighet, påverkan och samverkan. Det är särskilt viktigt att möjligheten till tidig påverkan av beslutsprocesser inom EU tillvaratas och vidareutvecklas.

Arbetet med smart specialisering har varit en viktig väg till internationella samarbeten. Ett flertal parter ingår i olika nätverk och samarbeten. Även engagemang i projekt finansierade av EU-fonder har ökat. Några av dessa är beskrivna ovan.

I uppdraget att öka både kunskap och delaktighet och mot bakgrund av "EU-handslaget" med dåvarande EU-minister Ann Linde, genomförde Region Dalarna i samarbete med SKL, SIEPS och Central Sweden en EU-utbildning för Region Dalarnas politiker med fokus på vikten av att komma med tidigt i EU:s beslutsprocesser.